

BUITEN

6^E JAARGANG N^O. 20.

ZATERDAG 18 MEI 1912.

EEN AARDIG HOEKJE BIJ MONTREUX.

INHOUD:

EEN AARDIG HOEKJE BIJ MONTREUX. ILLUSTRATIE.	BLZ. 231
TREK- OF REISVOGELS II, DOOR FOLKLORUS	„ 232
'T IS HEI EN BOSCH (GEDICHT), DOOR JOANNES RED- DINGIUS	„ 233
EEN BEZOEK AAN WINDSOR CASTLE, DOOR LEOPOLD ALETRINO, GEÏLLUSTREERD.	BLZ. 234—236
DUIVELTJESBROOD (SLOT), DOOR BERNARD CANTER, GEÏLL.	BLZ. 236
EEN VAN 'T ZANGERSGILDE, DOOR A. B. WIGMAN, GE- ÏLLUSTREERD	„ 238
WOERDEN (SLOT), DOOR M. C. KOOIJ—V. ZEGGELEN, GEÏLLUSTREERD.	BLZ. 238—241
„BUI TEN” IN EEN ACHTERBUURTJE VAN GOES. ILLUSTR.	BLZ. 240
DE GOUDEN LOOPKEVER, BEWERKT NAAR HET FRANSCH VAN J. H. FABRE, DOOR G. H. PRINSEN GEERLIGS	„ 241
DE BOOM MET DEN PAUW AAN DEN OUDEN SCHEVENING- SCHEN WEG BIJ ZORGVLIET. ILLUSTRATIE	„ 242

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERERS.

Alle kopij ook die met illustraties, zoomede afzonderlijke illustraties (fotografieën, teekeningen, enz.), gelieve men te zenden aan de redactie, Rokin 74—76, Amsterdam. Duidelijke naam en adresvermelding wordt verzocht ook achter op de foto's.

De uitgevers verzoeken beleefdelijk dit blad te noemen als men naar aanleiding van eene advertentie, een aanvraag of een bestelling aan een adverteerder doet.

Het auteursrecht voor den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de Wet van 28 Juni 1881, Stbl. No. 214.

TREK- OF REISVOGELS.

II.

WANNEER onze trekvogels naar Zuid-Europa en Afrika gaan, is daar het droge jaargetijde ten einde, en beginnen de winterregens. Alles wordt weer groen, en insecten en andere kleine dieren komen uit hunne schuilplaatsen te voorschijn. De vogels vinden rijkelijk voedsel. Scharen van watervogels verzamelen zich bij rivieren en meren.

Landvogels achtervolgen de sprinkhanen en andere insecten-zwormen, die van September tot Maart ver in 't rond vliegen. Dan begint echter in Afrika het jaargetijde van hitte en droogte. De kleine ongewervelde dieren zoeken hun schuilplaatsen, en vermenigvuldigen zich niet, terwijl meer noordelijk na de winter-rust, als de lentewarmte zich koesterend voelen laat, tal van kleinere dieren weer verschijnen. Het verdwijnen van het voor hen geschikt voedsel in het Zuiden, het geleidelijk te voorschijn komen daarvan in het noorden, spoort onze zomervogels aan, naar hun broedgebieden terug te keeren.

Het aantal vogels, dat in 't voorjaar terugkomt, is echter kleiner dan dat der wegtrekkenden was. Roofvogels en jagers, ziekten en andere omstandigheden deden er velen verloren gaan. Wanneer in elk volgend voorjaar meer trekvogels in hetzelfde broedgebied terugkeerden, zouden zij gezamenlijk al spoedig genoeg niet meer voldoende voedsel vinden.

Alle door dieren bewoonbare land- en watergebieden zijn bevolkt door het grootste aantal individuen, die daar leven kunnen, want alle diersoorten brengen in elke voortplantingsperiode een veel grooter aantal eieren en jongen voort dan het aantal hunner volwassen, tot voortplanting geschikte nakomelingen bedraagt. Het aantal van deze neemt slechts dan toe, als de voedselgebieden der soorten grooter worden. De musch b.v. heeft zich door de uitbreiding van den graanbouw in de vorige eeuw zelfs tot Siberië verbreid. In den ijstijd toen de noordsche gletschers zich tot Midden-Duitschland uitstrekten, konden de Europeesche zomervogels niet zoo ver noordelijk broeien als nu. Toen het ijsdek langzamerhand terugweek, breidden hun voedsel- en broedgebieden zich van lieverlede verder naar 't noorden uit.

Zoo waren in Sleeswijk-Holstein vroeger veel meer ooievaars dan tegenwoordig. Door het draineeren der natte akkers werden verscheidene poelen, waarin zich eene groote menigte kikvorschen een geliefd voedsel van de ooievaars, ontwikkelden, drooggelegd. Met de vermindering dier kikvorschen, ging eene vermindering van het aantal ooievaars gepaard.

Zeer waarschijnlijk is het, dat de trekvogels neerstrijken op de plaats, waar zij werden groot gebracht. Op den 6en Juni 1893

deed William Storey in Engeland twee zwaluwen een klein rindegetje aan een der pooten. Den 20en Juni 1894 keerden beide naar hun nest van het vorig jaar terug. Als de ooievaars zweven, terugkomen, ziet men ze hoog boven hun nest-plaats zweven, vóór zij neerstrijken en eenige oogenblikken later hoort men ze op het oude nest luid klepperen met de vleugels. Hieruit moet men afleiden, dat zij blijde zijn over hun behouden terugkeer in 't land hunner geboorte. Als de oude vogels niet naar hun nest in terugkomen, wordt dit waarschijnlijk door hun nakomelingen in bezit genomen. Op een heuvel in Finland, waar in 't jaar 1736 de bekende Fransche wiskundige en astronoom Pierre Moreau de Maupertuis een broeiend paar trekvalken waarnam, hebben tot 1855 geregeld elk jaar trekvalken gebroed. Bij het dorp List in het noorden van het eiland Sylt broeden sinds geruimen tijd brandeenden in kuilen, die de inwoners van Liszt voor hen graven, om later hun eerst gelegde eieren, en na den broeitijd de dons-veeren uit het nest weg te nemen. Deze kuilen worden in 't voorjaar geregeld weer door brandeenden in bezit genomen, waarschijnlijk door dezelfde, die vroeger daarin broedden, of door hun nakomelingen.

Hoe vindt nu een trekvogel de plaats van zijn nest terug? Zijn oog en zijn geheugen leiden hem in de goede richting. Als hij 100 M. hoog vliegt, dus niet hooger dan de hoogste kerktorens, overziet hij een cirkelvlak van bijna 80 K.M. middellijn. Op eene hoogte van 200 M. reikt zijn blik wel 54 K.M. ver. Hooger schijnen de vogels zelden te vliegen.

Luchtschippers zien, als hun vliegtuig 200 à 300 M. hoog zweeft, geen vogels naast en boven zich.

Een vogel b.v., die boven Berlijn op de hoogte van den toren der Keizer Wilhelm Gedachtenis-kerk (n.l. 113 M.) vliegt, zoo las ik in „Aus Natur- und Menschenleben”, overziet de omgeving van Berlijn noordwaarts tot Eberswalde, zuidwaarts tot Luckenwalde, oostwaarts tot Finsterwalde, westwaarts tot Nauen. Boschen en akkers, weilanden, rivieren, meren, dorpen, steden liggen naast elkander onder hem. Geen deel van het uitgestrekte landschap bedekt een ander deel van zijn blik.

Telkens weer ontvangt hij dezelfde gezichtsindrukken, wanneer hij zich zoo hoog verheft, en deze moeten in zijn geheugen als scherpe herinneringsbeelden gegrift worden, want hij onderscheidt de plek, waar hij zijn nest heeft gebouwd, nauwkeurig van alle andere soortgelijke plaatsen.

Als een vogel zijn woonplaats heeft verlaten, om elders voedsel te zoeken, heeft hij slechts boven boomen en huizen omhoog te vliegen, om het hem bekende landschap weder te overzien, en niets verhindert hem, dan in eene rechte lijn terug te keeren.

Vele Noord-Duitsche trekvogels, zoo zegt Dr. Gustav Jäger, zien, als zij in den nazomer of in den herfst naar het Zuid-Westen trekken, den Harz, het Thüringer Wald, de Elbe, de Weser, den Rijn, het Schwarzwald, de Alpen, de Rhône, de Pyreneeën achtereenvolgens onder zich. Onderweg strijken zij dagelijks neder, om voedsel te zoeken en uit te rusten, tot zij de uiterste grenzen van hun winter-voedsel-gebied hebben bereikt. Vinden zij daar, wanneer in Februari en Maart droogte intreedt, niet zooveel voedsel als verder noordelijk, dan komen zij, de richting volgend, hun door de behoefte aan voedsel aangegeven, in dezelfde streken terug, die zij in 't najaar in omgekeerde richting doorgetrokken zijn.

Geen Kongo en Niger, geen palmen, olifanten of struisvogels ziet de noordwaarts trekkende ooievaar dan meer onder zich, maar de bergen, bosschen, rivieren, weilanden, akkers, steden en dorpen van Europa, zooals hij die in den herfst heeft gezien, en hun aanblik begeleidt hem naar zijn nestplaats terug.

Maar, zoo zegt genoemde geleerde, mag ik aldus over de trekvogels spreken? Want, hoe weet ik, wat de vogel ziet en hoort, gevoelt en wil? — zeer zeker mag ik zoo spreken, beweert hij. Want ik ervaar aan mij zelf, dat met bepaalde zinnelijke gewaarwordingen, bepaalde stemmingen en wilsuitingen gepaard gaan. Bij andere menschen, in wezens van mijn soort, moeten de gewaarwordingen en wils-uitingen natuurlijk veel meer aan de mijne gelijk zijn dan bij een vogel. Den vogel moeten wij wegens zijn ontzaglijk groote beweegbaarheid een oriënterings-vermogen toekennen, hetwelk dat der Noord-Amerikaansche Indianen en Noord-Siberiërs ver overtreft. Het oog leidt de vlucht, den wil van den vogel. Is hij eenmaal van 't rechte spoor afgedwaald, dan helpt zijn vliegvaardigheid, zijn ver reikende blik uit de hoogte hem, om de hem bekende plekken terug te vinden. Reisplannen, zooals wij maken, kunnen de trekvogels, vóór zij hun tochten aanvaarden, niet ontwerpen, omdat zij geen kennis hebben van den volgens vaste wetten geregelde terugkeer der jaargetijden, en het daaraan verbonden verschijnen en verdwijnen van hun voedsel. Bepaalde zins-indrukken van hun omgeving en bepaalde toestanden van hun lichaam roepen in hen daarmee overeenstemmende gevoelstoestanden en wils-uitingen te voorschijn. Overeenkomstig hun natuur verrichten zij bepaalde handelingen, die tot hun eigen onderhoud dienen, en tot het verwekken van nakomelingen, die hun eigenschappen overerven. Die handelingen hebben instinctief plaats, d.w.z. op eene zeer bepaalde, met de natuur der soort overeenstemmende wijze, zonder voorafgaand overleg, niet met voorbedachten rade, maar de vogel wordt er zich van bewust, terwijl hij ze verricht, en vandaar dan ook, dat hij ze kan wijzigen naar gelang van de uiterlijke omstandigheden. Alle instinctieve handelingen der

dieren harmoniëeren met de wisseling der jaargetijden. Ze zijn accomodaties van hun organisme met betrekking tot de klimaats-eigenschappen en levensgemeenschappen van die streken der aarde, welke zij bewonen.

Men maakt zich het goed begrijpen van het reizen der trekvogels moeilijker, wanneer men het zich duidelijk wil maken van het standpunt van ons menselijk reizen. Wij overzien de uitgestrekte gebieden, die de trekvogels in slechts enkele dagen werkelijk onder zich zien liggen, alleen in onze verbeelding. — Wij worden geleid door van te voren uitgedachte reisplannen. De vogel heeft die niet noodig. Wij richten onze schreden naar een vóór ons liggend, ongemerkt doel — de vogel wordt op zijn tochten geleid door tegenwoordige gezichtsindrukken en herinneringen aan vroegere. Vindt hij daarbij niet het voedsel, dat hij noodig heeft, dan gaat hij te gronde. Komt hij op plaatsen, die hem voedsel verschaffen, dan is hij bevredigd. Vindt hij die niet, dan vliegt hij verder. Geen andere dieren kunnen hun natuur zoozeer regelen en schikken naar uitgestrekte voedselgebieden als de vliegvaardige vogels. —

Tot zoover de bekende Deutsche natuurkundige Dr. Gustav Jäger.

De beschouwingen over het leven der trekvogels, die hij later in verband trachtte te brengen met het germaansche volksgeloof, konden ons echter maar weinig bevredigen. Dat de ouden de scharen trekvogels, die ze vonden uitrusten, trachtten te voederen, vinden wij meermalen aangehaald in Grimm's Mythologie. Alsmede de beteekenis, welke de oude volkeren daaraan hechtten.

Immers Grimm zegt ergens: „Mit den Vögeln lebte das Alterthum noch vertrauter, und wegen ihrer grösseren Behendigkeit schienen sie geisterhafter als vierfüssige Thiere”.

Een sage in de Hartz vertelt ons toch van de vrome keizerin Mathilde, vrouw van Hendrik den Vogelaar. Zij zond, na des keizers dood, voor de rust zijner ziel een bediende naar een woud op den Rothenberg, om daar aan de rustende trekvogels eten te geven.

In Westfalen vierde men den dag, waarop het eerste geroep van den teruggekomen koekoek op eigen grond en bodem vernomen werd, als een feestdag. Die er het eerste bericht van aan den boer bracht, kreeg tot belooning een ei, dat hij braadde. Op weg naar huis iemand tegenkomende, zei hij niet: „Goeden dag!” maar: „De koekoek heeft geroepen”. — Dat eerste roepen, van den teruggekeerde vogel werd zelfs in het recht gebruikt om een termijn te bepalen. In een oud boschrecht van Schweinheim staat: „Auch wisten sie, wan man da bruck hauwen sulle und ussgeben, so sulle man anheben zum jarstage und sulle hauwen biss zu sant Walpurgis-dage (1 Mei) daz der gauch gukte und nit lenger”. —

Het voor de eerste maal roepen van den uit het Zuiden teruggekeerde koekoek, kan ook magische krachten te voorschijn roepen. Te Bilderbach in Westfalen wentelde men zich bij die gelegenheid in het gras, om het geheele jaar vrij van pijn in den rug te zijn.

Komt in Zweden dat eerste koekoeks-geroep uit het Zuiden, dan is de vogel een botermaker. Klinkt het geroep uit het Noorden, dan zal men in het komende jaar veel verdriet hebben.

In Hessen werd in vroegeren tijd de terugkomst der zwaluwen, als de eerste boden der Lente, door de torenwachters aangekondigd, en door de besturen bekend gemaakt.

In Westfalen was het gebruikelijk, dat op den dag, waarop men de zwaluwen, heel hoog in de lucht, van de groote reis zag terugkomen, de huisvader aan het hoofd van het geheele gezin naar de poort of het hek in de hofafsluiting ging, en plechtig alle deuren en ramen der schuren, stallen, en schoppen openzette.

Zoodra die vogeltjes teruggekomen zijn bij de huizen, waar zij vroeger woonden, vliegen zij er binnen, en houden al heen en weer vliegend, inspectie. Vinden zij de zaken niet in orde, en te geringen voorraad, dan sjirpen zij:

To Ioar ar ik fürtgent,
Wören alle Skoppen en Sküren vüll,
Nu, ar ik meer kam,
Is alles verquickelt, verquakelt, verkeert und vertehrt.

Op Rugen zingen zij volgens Iahn:

As ik wech jüing, as ik wech jüing,
Da was alles dük un vull, da was alles duk un vull.
Nu ik wedder kam, nu is alles leddech,
Nu is alles upfreten un verschlungen un verklungen.

Het zien van de eerste zwaluw kan in Tirol gewichtige gevolgen hebben. Dan moet men stilstaan, en met een mes de aarde onder den linkervoet weggraven. De kolen, die men dan vindt, genezen de koude koorts. In het Spreewald roept men den terugkomenden zwaluwen hoog in de lucht toe: Welkom! Welkom! zwaluwen! Men knijpt eene hand dicht, steekt die in de zak zolang de zwaluwen te zien zijn, en dan heeft men het geheele jaar door geld in de beurs.

Wanneer in het najaar de insekten, waarvan zij leven, minder talrijk worden, maken de zwaluwen zich gereed tot aan den Senegal te trekken.

Zij verzamelen zich op de vorsten en goten van huizen, op telegraaf- en telefoondraden. Verscheidene dagen vliegen zij nog rond, totdat een frissche noordenwind waait, die haar de reis doet aanvaarden.

Ook vaak komen zij samen in het riet, dat wel eens onder

haren last tot op het water buigt. Daaruit ontstond waarschijnlijk het algemeen volksgeloof, dat de zwaluwen in een verstijfden toestand in het water en aan de rivier-oevers overwinteren.

In een moeras in het Spreewald vond men er eens zes, waarvan de eene de snavel „in anum alterius” gesloten had. In eene kamer gebracht, werden zij weder vliegend, doch stierven spoedig.

Noorweegsche visschers verhalen, dat zij groote klompen verstijfde zwaluwen in hunne netten hebben gekregen, die, in de warmte gebracht, weder bijkwamen.

Doch het overwinteren zou ook buiten het water geschieden. Men beweert namelijk, dat er te Wittenberg in de Slotkerk achter een paneel, en elders, in hollen en gaten, gevonden zijn.

Opmerking verdient, wat Prof. Masius in zijne „zoölogie” vertelt, omtrent de stellige verzekering, dat werkelijk zwaluwen in een soort van winterslaap gevonden worden: „So genau diese Vögel beobachtet worden sind, so ist seltsamer Weise bis auf den heutigen Tag darüber gestritten worden, ob nicht wenigstens einzelne derselben, durch Kälte oder andere Hemnisse zurück gehalten, in Erd und Baumhöhlen überwintern und in einer Art Lethargie die wederkehrende Wärme erwarten. Es würde dies eine Anomalie ohne Beispiel in der Vögelwelt sein”. —

De ooievaar is almede zeer gehecht aan het oude nest, en hij komt er, na het in den winter verlaten te hebben, in de zomer weder op terug. Daarvan maakte een boer in Schöffland, kantoon Aargon, gebruik om er achter te komen naar welk land deze vogels tijdelijk verhuizen. Aan een vertrekkenden ooievaar bond hij een briefje, waarin hij verzocht opgave van het land, waarin het dier gewoon was te overwinteren. Het antwoord luidde:

Ei, Ei, der Gwundersma
In Ostindie,
Uf ein Schumachershüs.

Een man uit Struchhausen in Oldenburg, op wiens gehuurd huis een ooievaarsnest was, verhaalde het volgende: Ik was op de Kaai van Braken Hafen, en hoorde mij toeroepen: „Goeden dag, Jan”. Het geroep kwam van een schip, dat daar overwinterde. Ik verwonderde er mij over, daar na den dood mijner vrouw, niemand mij bij mijn voornaam pleegde te noemen. Op het achterdek van het schip zag ik een langbeenigen zwarte staan. „Hij kent mij niet”, zoo ging hij voort. Ik was werkelijk verwonderd. „Nu”, zoo sprak hij verder, „ik wil het u zeggen, des zomers nestel ik als ooievaar op uw huis; dan ga ik met vrienden en bekenden naar Afrika en word daar weder voor eenige dagen een mensch. Ik ben gewoon dan eene zeereis te maken, zooals ik er nu eene doe, om in het voorjaar mijn leven als ooievaar voort te zetten”. —

Dit verhaal steunt op het zeer oude geloof, dat de ooievaars in het land, waar zij overwinteren, menschen zijn, zooals Gervasius in het begin der 13de eeuw voor keizer Otto opteekende.

„Wenn die rogge riep is” vliegen de ooievaars in Noord-Duitschland naar den Bloksberg, waar er een doodgebeten wordt. In sommige gedeelten van Oldenburg, zegt men, dat ooievaarsvergaderingen die van vrijmetselaars zijn. Aanleiding tot deze opvatting kan gegeven hebben, dat zij gemeenschappelijk vertrekken, in bosschen overnachten, en, naar beweerd wordt, de makkers doodbijten, welke niet in staat zijn de groote reis mede te maken.

Roermond.

FOLKLORUS.

'T IS HEI EN BOSCH.

't Is hei en bosch, en bosch en hei,
bij de'aanvang van de woudvallei,
diep daalt het dal en verder ligt
in morgen-klaart het vergezicht.

Hier wil ik trager gaan, en staan,
en luistren, luistren naar de blaân,
en loopen weer en vangen stil
wat mij de morgen zeggen wil.

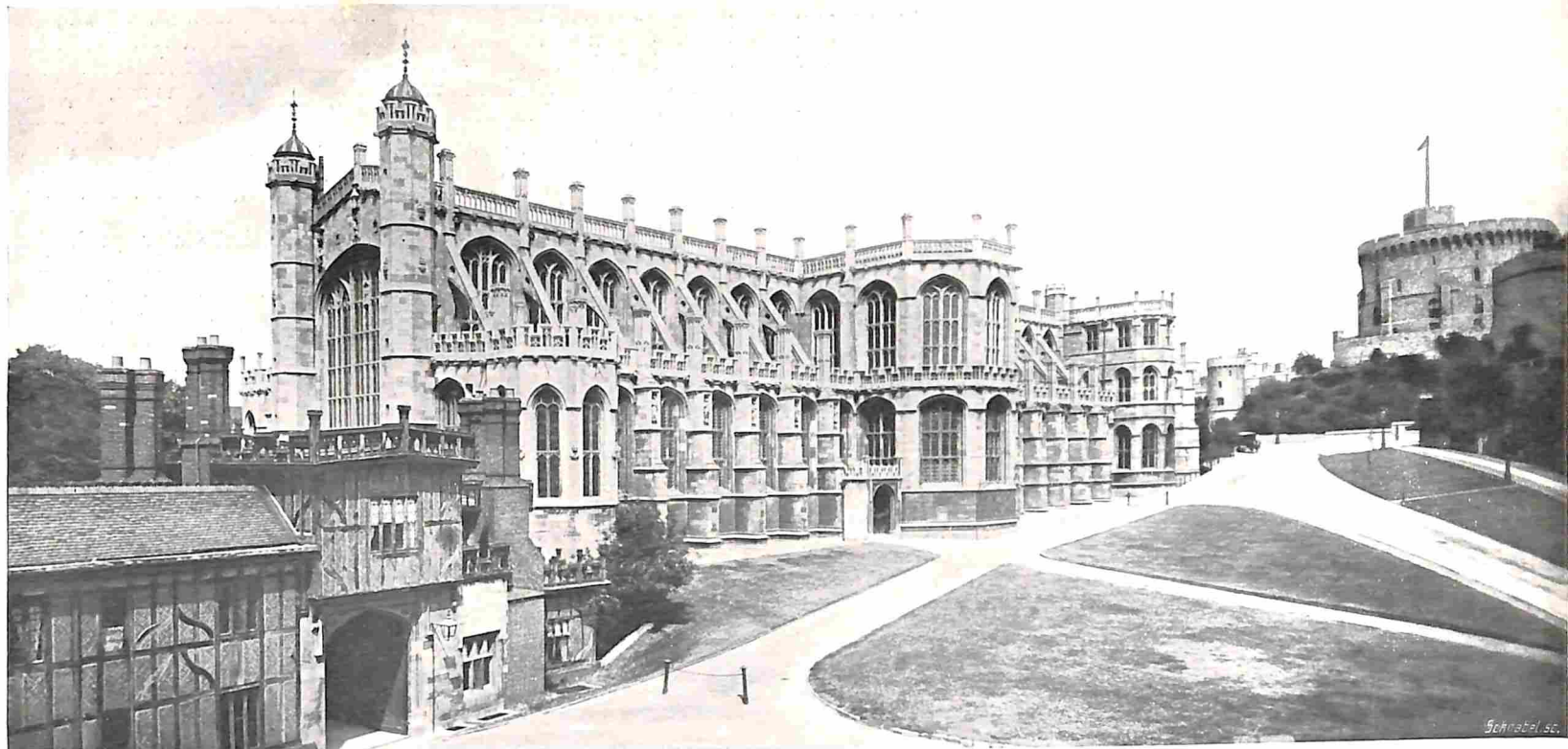
Wie altoos heeft het lied bemind,
die neuriet als gelukkig kind,
dat onvervaard een tocht begon,
een zoon der aard, een zoon der zon.

Hij vindt zooveel, zooveel, dat niet
verhaald kan worden in het lied,
het moet een machtig zanger zijn,
die zingen kan die wondren, fijn.

Maar laat ik, wat mij staag verdriet,
dan hoor ik weer het lieve lied,
het innigst, dat ik luistrend vond
bij avondtij of morgenstond.

Wees welkom en wil voortaan
weer zingend door mijn leven gaan,
opdat ik eenmaal op mijn riet
herhaal de wijs van 't lieve lied.

JOANNES REDDINGIUS.

DE ST. GEORGE CHAPEL. RECHTS OP DEN ACHTERGROND WINDSOR CASTLE.

EEN BEZOEK AAN WINDSOR CASTLE.

IN een vorig opstel schreef ik mijne indrukken neder van een bezoek dat ik dezen winter aan Hampton Court Palace bracht, ditmaal wil ik eenige regelen aan Windsor Castle wijden. Talrijk zijn de geschriften over Windsor Castle en gansche boekdeelen bevatten de historische bijzonderheden van dit kasteel, hetwelk gedurende vele eeuwen een zoo belangrijke rol in de geschiedenis heeft vervuld en zelfs heden nog herhaaldelijk gastvrijheid aan koningen en keizers verleent. Van Windsor Castle gaat evenwel niet die mysterieuze bekoring uit, welke Hampton Court een waardevol overblijfsel uit glansrijke tijden doet zijn.

Beide kasteelen, op slechts korten afstand van Englands hoofdstad gelegen, worden meestentijds gedurende de zomermaanden door vreemdelingen bezocht, vandaar dat in alle beschrijvingen, zoowel over Hampton Court als Windsor Castle, breedvoerig over de zeldzaam schoone omgeving wordt uitgewijd. En dit is niet te verwonderen, de sprookjesachtige weelde van bloemen en planten, die als een geheimzinnige waas van poëzie over de golvende parken en tuinen is uitgespreid, doet wonderlijk-teere stemmingen ontwakken. Zeer schaarsch zijn echter de bezoeken, welke in de winterdagen aan Windsor Castle worden gebracht. In het grauwe licht van den triesten morgen biedt het kasteel meermalen den aanblik van naargeestige verlatenheid. Dan jagen de grijze wolken in woesten vaart langs den hemel, dan doen de gierende winden de bladlooze boomen buigen en kraken. En in de benauwende stilte na elken windvlaag spookt het verleden tusschen de kille muren en poorten, terwijl dreigende visioenen uit vergane dagen grijnzend in de schemering staren. Dan drukken de stemmingen van sombere droefgeestigheid zwaar en is de doodschheid van het zwijgende landschap troosteloos....

Doch, in de rustloze kleuren-wisseling der omgeving, staat het kasteel als een kenteeken van stille voornaamheid.

* * *

De eerste aantekeningen omtrent Windsor zijn ons bekend uit de oorkonde van „Eduard the Confessor”, waarbij deze zijn paleis aan het klooster Saint-Peter schonk. Lang bleven de monniken niet in het bezit van dit vorstelijk geschenk, vijf jaren later nam Willem de Veroveraar, bekoord door de schoonheid der omgeving, de nabuurschap der bosschen en wateren, voor zijn jachtvermaak uiterst geschikt, zijn intrek te Windsor.

Herhaaldelijk diende Windsor Castle als verblijfplaats voor gevangenen, eerst in 1110 nam Henry I het als paleis in gebruik. Hij liet er vele gebouwen, waaronder een kapel, aan toevoegen en tijdens zijne regeering was Windsor de sterkste vesting in het koninkrijk. Henry II betrok het kasteel in 1170 en zijn zoon John werd binnen de muren van Windsor Castle tot ridder geslagen. Volgens de overlevering hing in een der zalen een schilderij, waarop waren afgebeeld: een stervende adelaar door vier jonge arenden aangerand. Dit doek stelde Koning Henry II en zijn opstandige zonen voor. John was een der meest wreede vorsten van zijnen tijd. Hij liet vrouwen en kinderen geketend in de kelders van het kasteel werpen en hen daar van honger en ellende omkomen.

In Juni 1215 teekende John de Magna Charta, doch toen hij zich herhaaldelijk aan deze verplichting trachtte te onttrekken,

maakte Lodewijk van Frankrijk van de algemeene ontevredenheid in den lande gebruik om het geheele Zuiden van Engeland, uitgezonderd Dover en Windsor, te bemachtigen. Windsor werd door de graaf de Nevers belegerd, doch John wist den Franschen veldheer om te koopen en was zoodoende in de gelegenheid een groot leger bijeen te brengen. Een veldslag kostte hem echter het leven.

John's zoon, Henry III, heeft Windsor met verscheidene burchten verrijkt. Hij liet den „Olewer” en den „Salisbury-tower” bouwen, de gracht aan de westzijde van het kasteel graven en nieuwe appartementen voor zich en de Koningin inrichten. In 1248 ontving hij den pauselijken nuntius in de nieuwe kapel.

Windsor Castle, in pracht en luister ongeëvenaard, diende als zomerverblijf van Henry III en zijn hof. Ook zijn zoon, Eduard I, woonde er meermalen, doch eerst in 1327 zetelde Eduard III er voortdurend en werd het de vaste residentie der latere Koningen. Hij begon met de vervorming en herbouwing van het kasteel, hetgeen wel twintig jaar in beslag nam, alhoewel vele veranderingen zeer oppervlakkig werden aangebracht.

De „Round Tower” echter bouwde men in den tijd van tien maanden, op speciaal aandringen des konings, die de ridders van de „tafel-ronde” daar wenschte te ontvangen. Een groot aantal lieden werd gedurende eenige weken aan het werk gezet, ten einde bouwstoffen, steenen en hout te verzamelen, kalk- en zandbakken gereed te maken om het groote werk zoo snel mogelijk tot stand te brengen. Bodem werden naar alle deelen van Engeland uitgezonden om de meest ervaren en bekwamen werklieden aan te werven, zoodat gedurende enkele dagen zes honderd mannen in het kasteel en honderdtwintig in de koninklijke steengroeve aan de Theems werkzaam waren. Doch de dreigende oorlogen en het voortdurend geldgebrek deden het aantal weldra belangrijk verminderen. Het bouwwerk uit die dagen echter, heeft in spijt van alle latere veranderingen en verbeteringen zijn oorspronkelijken vorm door Eduard III aangegeven, steeds behouden. Tijdens zijn beheer werd tevens de beroemde St. George Chapel gebouwd. In de laatste jaren zijner regeering deed Windsor Castle opnieuw als gevangenis dienst. De jonge prins James van Schotland heeft er meer dan 15 jaren onvrijwillig verblijf gehouden en was zelfs reeds gedurende zijn gevangenschap in naam koning van Schotland.

Henry VI, de stichter van het vermaarde Eton-College (1440) werd te Windsor geboren en in den Zuidelijken vleugel van de St. George Chapel begraven, welke voortaan als koninklijke begraafplaats diende.

Henry VIII liet in deze kapel een prachtigen sarcophaag van zwart marmer met kostbare bronzen beelden voor zich zelf oprichten, dien hij echter later aan Kardinaal Wolsey, den bezitter van Hampton Court Palace, afstond. Deze heeft echter nimmer onder dit schitterende praalgraf gelegen. Het werd door soldaten geplunderd; de versierselen ervan werden verkocht. De tombe diende later als grafbedekking voor Nelson in de St. Paul's kerk. Het graf van Jane Seymour, de derde gemalin van Henry VIII, die twee dagen na de geboorte van haren zoon, Eduard VI, stierf, bevindt zich tevens in deze kapel. Anna Boleyn werd in 1533 te Windsor gekroond.

Koningin Elisabeth, die afwisselend in Hampton Court en Windsor woonde, liet in 1576 opnieuw verschillende veranderingen in het kasteel aanbrengen, welke Karel I echter weder deed verdwijnen. In geschiedkundige kronieken lezen we de politieke verwickelingen dier dagen; de koningen door hun binnenlandsche staatkunde geheel in beslag genomen, konden zich niet meer aan de verfraaiing hunner residentie wijden. Onder Karel's ongelukkige regeering hadden er herhaaldelijk onlusten in het land plaats en de koning verkeerde in voortdurende moeilijkheden met het parlement. In 1629 beloofde hij bij de „Petition of Rights” geen onwettige belastingen meer te zullen innen, doch weldra verbrak hij zijn belofte en besloot, evenals zijn vader Jacobus I, als absoluut vorst te regeeren. Elf jaren voerde hij het beheer zonder parlement. Eerst toen Cromwell een puriteinsch legerkorps samenstelde, veranderde de toestand; in 1642 werd Windsor Castle in naam van „King and Parliament” bezet en Essex maakte het tot hoofdkwartier zijner soldaten en tot gevangenis van koningsgezinden. Karel I vluchtte naar Schotland. Een jaar later werd hij als gevangene van Hurst Castle naar Windsor overgebracht. Toen de koning temidden der soldaten voorbijschreed, brak het volk in langdurig juichen uit en het kasteel was het toneel van hevigen geestdrift der royalisten. Cromwell trad met den koning in onderhandeling. Karel bleek echter te onbetrouwbaar om een schikking met hem te kunnen treffen en in 1649 werd hij op het schavot ter dood gebracht. Zijn lijk werd zonder plechtigheid in de St. George Chapel bijgezet.

Cromwell leefde meestentijds te Windsor. Jacobus II herschiep de kapel der praalgraven in een kerk voor de uitoefening van zijn eigen godsdienst en ontving eveneens den pauselijken afgezant in het paleis. Alle maatregelen door Cromwell ingevoerd werden vernietigd en protestantsche geestelijken door katholieken vervangen. Men rekende echter op de opvolging van Jacobus' protestantsche dochter Maria, gehuwd met onzen Stadhouder Willem III. In 1688 werd hem echter een zoon geboren, hetgeen een omwenteling ten gevolge had, welke Willem III het koningschap verzekerde.

Koning Willem en Koningin Maria, die als vaste residentie Hampton Court Palace hadden betrokken, vertoefden dikwijls te Windsor. De koning liet de St. George Chapel, bij den val van Jacobus II door een revolutionaire menigte geheel verwoest, weder herstellen. Vele zijner plannen tot verfraaiing van het paleis bleven echter onuitgevoerd. Koningin Anna, de schoonzuster van Willem III, wijdde vooral hare aandacht aan het park. Zij liet prachtige eikenboomen planten en breede perken aanleggen. Volgens de humorist Swift, die tijdens hare regeering herhaaldelijk Windsor bezocht, was de koningin een hartstochtelijk liefhebster van het jachtvermaak.

Zoo wel Koning George I als George II verwaarloosden het kasteel op zulk een jammerlijke wijze dat het bij de troonbestijging van George III haast onbewoonbaar bleek. In 1787 begonnen nogmaals de herstellingswerken. De koning liet de versierselen van het oostelijke venster der St. George Chapel door een beschilderd raam, Christus' Opstanding voorstellend, vervangen. De muren werden geschilderd in overeenstemming met de sombere kleuren van het doek en de kapel bleef in een duister schijnsel gehuld, teneinde een te scherpe weerkaatsing van het binnenvallend zonlicht tegen te gaan en de harmonie van het geheel niet te verstoren. De bouwkundige Wyattville, die met den herbouw was belast, voltooide het werk onder George's regeering.

Zoo was dus eindelijk het kasteel dusdanig opgebouwd, herbouwd en gerestaureerd, dat het zich in den staat bevond, waarin het heden nog verkeert. Als laatste verandering kan nog worden vermeld, de overbrenging der praalgraven naar de Albert Memorial Chapel door Koningin Victoria en Sir Gilbert Scott, na den dood van den prins-gemaal in 1861.

Tijdens het leven van Koningin Victoria, die zeer veel te Windsor vertoefde, verkreeg het paleis zijn tegenwoordige schoonheid, uiterlijke voornaamheid en innerlijke pracht.

* * *
Het kasteel is voor het publiek toegankelijk indien geen vorstelijke personen te Windsor verblijf houden. In tegenstelling met Hampton Court Palace, waar men zonder gids alle merkwaardigheden bezichtigt en ongestoord door de stille zalen en statige galerijen dolen kan, is men te Windsor verplicht, de leiding aan een der suppoosten toe te vertrouwen. Geen grotere kwelling bestaat er evenwel dan het bezichtigen van oudheidkundige plaatsen in gezelschap van meerdere onbekende personen onder bescherming van eenen gids, die een voorge-

WINDSOR CASTLE. DE „RUBENS-ROOM”.

schreven programma moet „afwerken”. De dreunende zang van den man, die reeds ontelbare malen dezelfde verklaringen heeft herhaald en ongevoelig is geworden voor de schoonheid van het milieu waarin hij zijn leven slijt, werkt storend op de verbeeldingskracht van den geestdriftigen bezoeker. Vandaar dat ge te Windsor geen teere stemmingen van zachte bekoring en sombere eenzaamheid zult ondergaan, welke zich bij een bezoek aan Hampton Court zoo talrijk aan U openbaarden en dat geen wonderlijke fantasieën U in gepeins doen verzinken. Alhoewel de charme van Hampton Court hier ontbreekt, is Windsor Castle echter niet minder interessant. Integendeel, het paleis draagt het karakter van verfijnde aristocratie, meesterwerken van groote schilders sieren de wanden der weelderig gesmukte zalen, waar geschenken van roemrijke vorsten den schitterenden aanblik verhoogen.

Nuchter volgde ik dus de aandachtige schare, die langzaam voortschrijdend de kostbare verzameling schilderijen en tapijten in oogenschouw nam. Reeds dadelijk bij het binnentreden der groote hal wordt de aandacht getrokken door een prachtige collectie antieke wapenen, grotendeels door George IV verzameld. Volledige uitrustingen uit vroeger eeuwen zijn er bijeengebracht en zij geven een duidelijk beeld van de ontwikkeling der wapenkunde in den loop der tijden. Men wijst u tevens het blanke harnas van Jeanne d'Arc, evenals dat van Henry V, in den slag bij Azincourt gedragen; het staat u echter vrij aan de waarheid der mededeelingen te twijfelen!

De zwaar-stenen trappen volgend, die met dikke, ruwe loopers zijn belegd, een voorzorgsmaatregel, welke den bescheiden bezoeker in zijn gevoel van eigenwaarde kwetst, doch inderdaad als een wenk moet worden beschouwd tegenover het publiek, dat blijkbaar het binnentreden met bemorsd schoeisel verkiest boven het gebruik der matten aan den ingang der vestibule, bereikt men de „State-Appartments”. Van de vele audiëntie-, bal- en feestzalen verdient de stemmig gekleurde Waterloo-chamber bijzondere vermelding. Zij is uitsluitend voor groote feestmalen en tooneelvertooningen bestemd en is behangen met beel-

WINDSOR CASTLE. DE „LONG WALK” IN HET PARK.

tenissen van beroemde persoonlijkheden, die destijds in betrekking tot Napoleon's militaire ondernemingen hebben gestaan. Deze rijke portretten-verzameling van voornamen figuren uit het eerste keizerrijk, geeft aan de zaal, waar gedurende vele eeuwen talrijke feesten zijn gevierd en menige politieke beslissing is gevallen, welke het lot van geheel Europa heeft beslist, een eigenaardig cachet.

De meubelen en versierselen van Windsor Castle, die een groote waarde vertegenwoordigen, stammen echter niet van zeer ouden datum. Geen enkel voorwerp wijst terug op het tijdvak van Cromwell's verblijf te Windsor, evenmin op dat van Elisabeth's regeering. Aan schilderijen is het evenwel rijk. De „Rubens-Room” is aan de werken van den grooten meester gewijd, terwijl een verzameling beroemde stukken, waaronder meerdere Rembrandt's en van Dijk's, tijdens de regeering van Willem III van Hampton Court naar Windsor overgebracht, eenige zalen in beslag neemt.

Het zou ondoenlijk blijken alle zalen in deze eindeloze opeenvolging afzonderlijk te bespreken, trouwens niet elk vertrek biedt bijzonderheden, welke een breedvoerige uitwijding eischen. Talloze zalen liepen we door, waar eens op weelderige festijnen de galante avonturen der hovelingen zich hadden afgespeeld. Het betreden der „State-Rooms” echter, de vertrekken waar vorstelijke gasten tijdelijk hunne intrek nemen, geeft aan het bezoek iets geheimzinnigs. De gids, die ononderbroken had verteld, zonder zich zelfs éénmaal te vergissen in den vloed van woorden, waarover hij herhaaldelijk dreigde te struikelen, vestigde de aandacht op de kamers, waar de ex-koning Manuel van Portugal en de keizer van Duitschland tijdens de begrafenis van koning Eduard hebben gewoond en uw nieuwsgierigheid wordt dermate geprikkeld, dat ge den mysterieus sluiert, waarin het intieme leven der vorsten is gehuld, wel even zoudt willen oplichten; met tactvolle omzichtigheid echter wordt een bezichtiging der particuliere appartementen vermeden.

Bijna een uur had de rondgang in het paleis geduurd. Velen liepen reeds met knikkende knieën achter het troepje aan en op de matte gezichten waren teekenen van vermoeidheid en verveling duidelijk zichtbaar. Een onderdrukt zuchten verraadde dan ook hun inwendige vreugde toen men weer beneden was aangekomen. De gids, die zich een achtelooze houding had gegeven, waarmede hij blijkbaar zijn onverschilligheid tegenover het beruchte „foeien-stelsel” wilde doen blijken, deed ons uitgeleide. Doch de vreemdelingen, overtuigd van de onbaatzuchtigheid van dezen man, uit wiens mond gedurende een uur de trieste verhalen van doode helden en gesneuvelde ridders zoo toonloos waren gegleden, wilden volstrekt hunne dankbaarheid uiten en wij offerden allen een kleine gave, welke hij goedschiks aannam. Hij had het ook ruimschoots verdiend.

Als losgelaten schooljeugd stormde het gezelschap naar buiten en de klare ochtendstilte van het vochtig-glinsterende park was een oogenblik van luid stemmen-gejoel vervuld. Doch ras verspreidde men zich en bleef ik alleen in de eenzame lanen achter. In de zuiver-lichte atmosfeer van den helderen morgen ademde ik diep en de onbewegelijke rust om mij heen deed mij aan een warmen zomerdag denken. Doch het was slechts een vage illusie, want telkenmale werd ik door den guren wind aan den Decembertocht herinnerd. Ik stapte stevig aan, door de dik vergulde poorten van het voorhof en kwam in het park.

Is er heerlijker, grootscher park denkbaar dan dat te Windsor? De prachtige „Long Walk” een twee mijlen langen weg door groene velden, aan weerszijden met dichte rijen olmen beplant, is verrukkelijk. Deze weg is door Karel II aangelegd en bevindt zich in een rechte lijn tegenover het paleis. Toen ik na drie kwartier loopen aan het einde was genaderd, had ik op den heuvel een wonderlijk mooi uitzicht over het geheele landschap. En ik wandelde weer verder, genietend van den teeren toon in het Engelsche landschap, voor den vreemdeling zoo aantrekkelijk. Later bereikte ik nog „Virginea Water”, het geliefkoosde zomeruitstapje der Londenaren, dat echter in den wintertijd een verlaten aanblik bood.

Wederom dwaalde ik voort, tot het langzaam te schemeren begon. Haastig liep ik toen terug, ten einde vóór de invallende duisternis Windsor te bereiken. Mijn weg voerde weer langs het paleis, dat nu in het spookachtige licht van den avond als een grijs-zwarte verschrikking dreigde. Een onverklaarbaar gevoel

van drukkende beklemming overmeesterde mij, toen ik de zware gebouwen naderde. En vol bewondering staarde ik nogmaals naar het machtige werk uit lang vervlogen tijden, dat als een onwrikbaar gedenkteken der historie voor het nageslacht is bewaard gebleven.

LEOPOLD ALETRINO.

DUIVELTJESBROOD.

(Slot).

MEEST VOORKOMENDE SOORTEN.

BIJNA alle eetbare soorten hebben een vergiftigen tegenhanger, die er veel op lijkt. Vooral onder de agaricus- en de boletussoorten. Alle russulas b.v. hebben een tegenhanger, die branderig smaakt, terwijl de eetbare soorten aangenaam smaken. Wij noemen hier eenige soorten met de voornaamste kenmerken op, steeds de eetbare zwam tegenover de giftige tegenhangster stellend: 1)

Eetbaar.	Vergiftig.
Cantharellus cibarius.	Cantharellus aurantiacus.
Vershil in uiterlijk: de laatste is viltachtig en met haartjes begroeid, meer oranje-keurig.	De C.A. komt hier, evenals in Denemarken, vrij veel voor, maar later in het jaar. Ik vond ze herhaaldelijk in het Gooi.
Boletus subtomentosus.	Boletus piperatus.
Vershil van kleur der buisjes: bij de eetbare groen, bij de giftige rood. De laatste is vrij zeldzaam.	
Boletus badius.	Boletus pachypus.
Bovista.	Sceloderma vulgare.
Russula vesca.	Russula foetens.

De oneetbare stinkend en kleverig, branderig van smaak, de eetbare frisch, als meel.

Russula rubra.	Russula emetica.
Agaricus meléus.	Pholiota squarrosa.

Verschillende kleur der lamellen.	
Lactaria deliciosa.	Lactaria torminosa.

Verschillende kleur van melksap, de een saffraangeel, de ander wit.

Lactaria volema.	Lactaria rufa.
Verschillende smaak van 't melksap: die van de vergiftige lact. rufa smaakt branderig.	

Dit zijn slechts eenige soorten tot voorbeeld, maar de lezer merkt er duidelijk uit, hoezeer men op zijn hoede moet zijn bij 't zoeken van eetbare paddestoelen en hoeveel verschillende kenmerken er zijn. Wie zich niet met veel liefde aan het onderzoek kan wijden, doet beter geen zwammen voor de middagpot te gaan zoeken.

Heeft men echter, na behoorlijk theoretische en praktische oefening, de laatste liefst in tegenwoordigheid van een geoefend en betrouwbaar kenner, voldoende kennis van de meest voorkomende soorten gekregen, dan is het zoeken een groot genot, dat telkens nieuwe verrassingen oplevert. Men leert deze nuttige planten kennen in haren stillen arbeid — de omzetting van rot-

1) Wij geven hier een proeve voor een geheel nieuwe systematizering, door een ander wellicht door te voeren.

Foto R. Tefe.

EEN POLYPORUS (CONFLUENS).

VAN ONDEREN GEEN LAMELLEN, EN GEEN KANAALTJES, MAAR ONTELBARE DUNNE PIJPJES. DE AFBEELDING IS VAN EEN VRIJ OUD EXEMPLAAR, WAARAAN MEN TYPISCH KAN ZIEN, HOE PADDESTOELN DIKWILS OP OUDE BOOMBLADEREN GELIJKEN, MET EEN VAAK OVEREENKOMENDE KLEUR. — EETBAAR.

tende plantaardige stoffen in humus, de boomwortels als 't ware een distillaat of een essence van den bodem toevoerend, voedsel voor tal van insecten opleverend. Sommige weder, die hun sporen in wonden van boomen doen ontkiemen, de zieke boomen doodend volgens de wreede natuurwet, dat al wat zwak is, moet ondergaan.

Steeds vindt men nieuwe verscheidenheden, er zijn duizenden soorten en men gaat ze waardeeren, als een bosch in het bosch. Zij hebben allen iets geheimzinnigs en sprookjesachtig. Enkele soorten kan men thuis kweken. Een mijner vrienden heeft uit het dennebosch van het Grunewald nabij Berlijn een stuk half vergaan hout meegebracht, dat hij vochtig houdt en waarop alleraardigste, eetbare khaki-bruine stokzwammetjes groeien. Den heelen winter groeien ze daar en zij vormen een aardige huiskamerversiering.

Voor hen, die aan wetenschappelijke arbeid gewoon zijn, is het belangrijk en onderhoudend zelf een campernoelje-register over de een of andere streek samen te stellen. Vooral op 't gebied der tegenhangers, de giftige en eetbare soorten, die op elkaar gelijken, is nog heel veel te doen. Zoowel voor fotografen als voor teekenaars is hier in het vaderland een nieuw gebied te bewerken, vol verrassingen. Wanneer men van paddestoelen lichtbeelden op het witte scherm werpt, zal men zich verbazen over de zonderlinge vormen, die aan een vóór-historische schepping herinneren.

BIJ DE AFBEELDINGEN.

Voor de afb. 1—6 zie men het vorige nummer.

De bijgevoegde reproducties naar afbeeldingen mogen een aanwijzing vormen, op welke men het best de kampernoeljes fotografeert, n.l. in verschillende standen, zoodat men ze goed kan bestudeeren. Wij hebben afbeeldingen gekozen, meer om te toonen, hoe *schoon* ze in de natuur zijn, dan met het doel om ze als aanwijzing voor het leeren kennen te geven. Dit laatste toch is eene onmogelijkheid. Om ze te kennen en ze te vinden, moet men de *levende* exemplaren in handen hebben gehad. Men moet dan kennen drie dingen, dit kan ik er in dit korte artikel slechts van zeggen: 1^e. het *karakter* van den vorm, zooals het slechts in de natuur te zien, en niet te beschrijven is, 2^e. de *eigenaardige* en veelvuldige kleurvariaties, 3^e. de wetenschappelijke basis, die men moet bestudeeren, voor de hoofdkentekenen en de beslissing omtrent de vergiftigheid. Daarvoor sla men de werken na, die ik aan het eind van dit artikel zal noemen. — Er zijn drie hoofdonderscheidingen voor de praktijk van het zoeken van hoed-campernoeljes: de boletus-, de agaricus-, en de polyporus soort, behalve de andere voorkomende soorten, als de morielje, de truffel en de clavaria. De hoeden hebben respectievelijk aan den onderkant kanaaltjes, bladvormige streepjes, en buisjes.

Afb. 1. geeft een voorstelling van de tweede soort.

Afb. 2. is de heerlijk naar vanielje riekende parasol. Toch is de smaak, hoewel goed, niet zoo fijn als de geur voerspelt. Oudere exemplaren zijn zelfs taai. Ze zijn echter heerlijk voor soep. In ons land bereikt de kap op vette weiden een ongelooftelijken omvang, en ziet er dan uit als een groote pannenkoek. Men lette op den hollen steel en den verschuifbaren ring. Wordt het vleesch groen, dan heeft men met den vergiftigen champignon te doen.

Afb. 3. toont ons de zoo gewilde morieljes. Op bepaalde plaatsen, naar ik weet b.v. in de buurt van Hilversum, zijn ze te vinden. Er zijn verschillende soorten, waaronder ook weer een enkele gevaarlijke, waarom men in Duitschland deze kampernoelje voor eenigen tijd verdacht verklaarde en voorschreef ze af te koken.

Afb. 4. toont de tricholoma's, een in dennebosschen veel te vinden soort. De tricholoma equestris, van boven donker zwartgroen, met de steel in de aarde, kan in het najaar bij massa's worden verzameld, en is een voortreffelijk gerecht. De andere soorten hebben alle onaangename bijsmaken.

Afb. 5. Behalve de *hypholoma*, komt er, helaas veel minder veelvuldig, op hout een op deze gelijkende stokzwam voor, van een donkerder kleur, eenigszins andere gedaante en met bruine lamellen. Deze is uitstekend van smaak, is echter in Duitschland veel meer te vinden dan in ons land. —

Afb. 6. Deze Polyporus is een eetbare soort, waarop ook weer talrijke variaties, die niet vergiftig, maar oneetbaar zijn.

Afb. 7. is een zeer merkwaardige paddestoel, voor iedereen vergiftig, behalve schijnbaar voor de Russen. Benijdenswaardige natie!

Afb. 8. De Engelschen noemen deze fairy-ring-toadstools, de Duitschers Elfentanz-ringen. Ze smaken voortreffelijk, en komen veel voor in ons land. Let, ter voorkoming van verwarring, op de volle stelen!

Behalve de hier afgebeelde zijn er nog vele andere gedaantes, de *Peziza's* als ooren, die stuiven, de *craterellen*, als trompetten, de *clavarias*, als takjes, *fistulina hepatica*, die als een groote roode biefstuk aan de boomen hangt. Van deze laatste heeft het vruchtvliesch een aangename, wijnachtige kleur; hij is ietwat zurig van smaak en ziet er als rauw ossenvleesch uit. Men bereidt deze kostelijke, voedzame zwam door haar in boter of palm-min te braden of te stoven. Sommigen snijden haar in stukjes, leggen

Foto Aug. F. W. Vogt.

AGARICUS MUSCARINUS.

DE EIGENAARDIGE ROODE VLEGENZWAM. DEZE IS EEN GEVAARLIJK VERGIFT VOOR HET HART. TOCH BEREIDEN DE RUSSEN ER EEN STERKEN DRANK UIT, WAARAAN ZE ZICH EEN ROES DRINKEN. EEN AFTREKSEL ERVAN IN MELK IS EEN UITSTEKEND MIDDEL OM VLIENGEN TE DOODEN.

deze in azijn en gebruiken ze bij vleesch. Een mijner vrienden, deskundige op 't gebied van zwamkunde, vond in den vorigen zomer een heerlijk exemplaar op een ouden boom in het Haagsche bosch. Het exemplaar woog bijna twee pond en van den boom afgescheurd, liep het sap als bloed er langs. Toeberaid door zijne vrouw, vormde hij een smakelijk en voedzaam maal, zoodat dien middag het vleesch onaange-roerd bleef.

Wij hebben nu eenige soorten, die bijna ook allen in Nederland te vinden zijn, opgenoemd. Zij zouden met vele zijn te vermeerderen. Voorloopig echter zal dit artikel zijn doel bereikt hebben, wanneer het tot studie der merkwaardige zwammen heeft opgewekt.

Een Nederlandsch werk over campernoeljes verscheen in 1909 in den Haag bij Mart. Nijhoff van de hand van den voorzitter der Nederl. Myc. Vereeniging, den heer Joh. Ruisch, getiteld: De Paddestoelen van Nederland. Dit werk is voor den reeds eenigszins geoeefende belangrijk voor diepere studie.

Als eerste studieboeken raden wij aan: Der Pilzsammler, von Carl Kloeber (Quedlinburg, A. Schwanecke); Essbare und giftige Pilze Mittel-Europas,

Foto R. Tepe.

HEKSEN RINGEN (MARASMIUS OREADES).

MEN KAN ZE VEEL VINDEN IN VOCHTIGE WEIDEN, B.V. OP DE MEENT BIJ HUIZEN. IN ENGELAND GELOOFDE MEN VROEGER, DAT DE HEKSEN DANSTEN IN HET MIDDEN VAN DEN KRING, WAARIN ZE ALTIJD GROEIEN. VAN DEZE ZWAMMETJES BEREIDT MEN DE FIJNSTE SOEPEN.

(Schreiersche Verlagsbuchhandlung, Berlin W. 35) en Toadstools at home, van Somerville Hastings. (London, Gowans and Gray Ltd). Alle drie deze werkjes zijn rijk geïllustreerd, de twee eerste in kleurendruk, wat het vergelijken bij het zoeken zeer vergemakkelijkt.

BERNARD CANTER,

deskundig voorgelicht door den heer en mevrouw P.S.

EEN VAN 'T ZANGERSGILDE

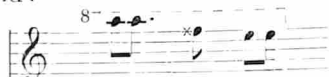
DAT is de grasmusch. Al zou je 't aan zijn vrij geringe prestaties niet zeggen, toch hoort hij nu eenmaal tot de zangers, net zoo goed als de geel-met-groene, grauwbroune en geel-met-bruine vogeltjes, zooals fitis, tjiftjaf, fluit, spotvogel, braamsluiper, tuinfluiter, zwartkopje, kleine en groote karekiet, rietzanger en boschriet-zanger. De nachtegaalachtigen (roodborstje, gekraagde en zwarte roodstaart en nachtegaal) natuurlijk niet te na gesproken. Maar die hooren tot de lijstersfamilie.

De grasmusch is voor beginners altijd een van de „moeilijke” vogels. Dat ligt daaraan, dat er zooveel gevleugelde vrienden zijn, die op hem in kleur, manieren, zang en nestbouw, maar vooral in kleur, gelijken, zoodat je hem licht met 'n ander kunt verwarren. Toch heeft iedereen zoo te zeggen volop gelegenheid met dit vogeltje kennis te maken, want de grasmusch is, zooals de tweede lettergreep van zijn naam al aanduidt, een bijzonder algemeene vogel, heel weinig kieskeurig wat betreft zijn woonplaats, zoodat het al een zeer vogelarme streek moet zijn, waar ge hem niet kunt aantreffen. In eikenwallen, kreupelhout, boschranden, slootkanten, mits begroeid met struiken, omzoomd watergebied, griendhout, hagen, duinbebossingen, eendenkooi-geboomte, niet te kale uiterwaarden, dennembosschen met onderhout, overal, behalve in tuinen en parken, is de grasmusch thuis, en op al deze plaatsen kunt ge vanaf begin Mei tot in 't laatst van Juli zijn ijl, slordig en ruw afgewerkt nest vinden.

De grasmusch (*Sylvia sylvia* L.) ook kersenpikkertje, koe-wachttertje en braambijtertje genaamd, is, evenals het braamsluipertje te kennen aan een reinwitte borst, en vertoont verder vrij groote overeenkomst met deze soort, maar de vleugels zijn geaccentueerd bruin, een kleur, die we bij geen enkele andere der kleine zangers vinden. Toch is er steeds een geoeft oog voor noodig, om de tegenstelling van grijs (op kop en Hals) en bruin (op de vleugels) met een vluchtigen blik waar te nemen, als de vogel in 't gebladerte van 't dichte struweel rondscharrelt, want het grijs is niet opvallend licht en het bruin niet zoo rood en sprekend als b.v. bij den grauwen klauwier. Gelukkig komen den waarnemer nog andere dingen te hulp, die de determinatie van dezen eeuwig rusteloozen vogel vergemakkelijken. De grasmusch ontvliedt de nabijheid der menschelijke woningen, dus ook de tuinen en parken, waar de meeste zijner familieleden zich zoo gaarne ophouden, en wordt dus doorgaans door den aanvanger in vogelkunde later ontmoet dan de andere, die hij al dicht bij honk leerde kennen. Ook vestigen tuinfluiter, zwartkop, fitis, fluit, tjiftjaf enz. door hun vlijtig gezang veel meer 's menschen aandacht op zich dan de wat meer bescheiden grasmusch. Weliswaar zingt deze buitengemeen ijverig, maar zijn stem is ruwer en minder geschoold dan van zijn verwanten, en treedt in den tijd, als alles zingt, weinig op den voorgrond.

Karakteristiek is een zacht woid woid woid woid, of wäd wäd

wäd wäd dat gewoonlijk op dezelfde toonhoogte wordt voorgedragen en dat feitelijk niet veel bijzonders is. Doch hij heeft meer nummers op zijn programma. In het eigenlijke lied kan men duidelijk twee verschillende deelen onderscheiden: 't eerste zachter dan 't slotaccord. Onder het begin sluipt hij onrustig door 't struikgewas, verschijnt dan vrij plotseling op een top of uitstekende tak en draagt met veel animo het luide slotmotief voor, dat weinig meer is als het typische gezang dat al zijn familieleden kenmerkt, een soort van heeschklinkend gesjilp, doch waarvan de afzonderlijke deelen wat meer uit elkaar worden gehouden. Bijvoorbeeld:

presto of zoo: didudidoidida....

Soms is ook de tweede toon iets dieper dan de eerste, in den geest van 't begin van den zang der gekraagde roodstaartjes, doch de grasmusch beschikt over krachtiger geluid en heeft in alle tonen wat knarsends, dat we bij gene niet vinden. Ook vertoont het kersenpikkertje soms boompiepermanieren, door een eind in de lucht te fladderen en dan naar zijn vorige zitplaats terug te keeren, in zweefvlucht.

't Voornaamste onderscheid is, dat de boompieper meestijds van een boomtop afvliegt, de grasmusch van een struik, terwijl de eerste pas bij 't neerdalen zingt, de andere daarentegen al bij 't opstijgen begint. Dat zijn heel goede kenmerken. In toorn of opwinding laat hij een scherp dschäää, dschrä of dschraa hooren, al naar zijn temperament op dat oogenblik is, ook wel een hard tze tze tze, wat voor zoo'n klein vogeltje nogal teekachtig klinkt, en dat te vergelijken is met het op elkaar tikken van twee kiezelstenen of het dichtslaan van een heggescbaar. Daarbij blijft de vogel vaak in 't dichte struikgewas, en komt hij daaruit te voorschijn, dan kent ge hem niet zelden aan de in boosheid opstaande kopveertjes, waardoor een vinnig kuifje wordt gevormd.

De meeste grasmussen zijn in 't geheel niet schuw, als ze eieren of jongen hebben, en blijven u stil aankijken, als ge hun heiligdom ontdekt. Eerst als ge de hand er naar uitsteekt, vliegen ze op, en willen dan 't heele zaakje nog wel eens in den steek laten. Daarom moet ge dat liever niet doen.

Om u een vingervijzing te geven bij 't determineren der eieren, citeer ik 't volgende uit het standaardwerk der Nederlandse Oölogie van A. A. van Pelt Lechner (Oölogia Neerlandica): kleur der schaaloppervlakte: groenachtig-wit, -grijs of -geel; blauwachtig-wit; roodachtig geel. Kleur der vlekken: de vlekking bestaat meestal uit een bewolking in donkerder schakeering der grondkleur; min of meer diep gelegen vlekken en stippen schijnen loodgrijs (in verschillende tinten) door; aan de oppervlakte staan soms groote, roodbruine vlekken afgezet. Karakteristiek voor deze soort zijn loodgrijze vlekken aan de basis, waar zij meestal zeer duidelijk een krans of gesloten kap vormen. Vorm: gewoonlijk iets korter en buikiger dan die der andere soorten van het geslacht. Gemiddelde afmetingen: 18.8 x 13.9 m.m. Nest: bestaat uit plantaardig materiaal; vooral zaadpluis en insectenspinself; gevoerd met haren. Neststand: in den regel dicht boven den grond, in allerlei struiken; ook in hoog gras en op bouwland, waar veel onkruid staat; steeds onder beschutting van weelderige plantengroei. Legsels: 5 à 6 (nàlegsels 4 à 5) eieren, broedtijd: Mei—Juni. Duur der bebroeding pl. m. 13 dagen.

Met deze tabel voor oogen, zult ge het met de determinatie zeker een heel eind brengen.

A. B. WIGMAN.

WOERDEN.

(Slot).

DE schrijver van het bovengenoemde verhaal nu, was er betrekkelijk beter af gekomen dan de gewone garde-soldaat, doch had het later zooveel te erger te verantwoorden. Toen hij „de ontstellende beweging op straat” waarnam, was er geen tijd meer het andere gedeelte der Haagsche garde te bereiken, en daarom vluchtte hij met nog twee andere vrienden naar den zolder van een huis. Terwijl er allerlei verschrikkelijke tooneelen voorvielen in het ongelukkige Woerden, tooneelen die uitvoerig beschreven zijn in het bekende boekje van den heer Meulman, den vrederechter, die ooggetuige was van vele moorden en zelfs een dag lang met een spaansch-fransch soldaat in een kamer heeft gezeten die de bajonet op zijn borst gericht hield, maar die door een Christusafbeelding telkens tot zachtheid gestemd werd *), terwijl daar al die gruwelen geschieden, zaten de schrijver van het eenvoudige verhaal en zijn twee vrienden op den zolder. Zij bleven daar twee dagen zonder eten of drinken. De honger dreef hem echter naar buiten en het gelukte hem ook, na een moeilijke tocht, door de akelig stille straten, een „krop in den zak” machtig te worden, en wat appelen.

Hij bracht dat bij de anderen in hun schuilplaats maar voor zij zich nog te goed hadden gedaan aan het voedsel, werden ze door Fransche soldaten ontdekt. Hun beleefde „Pardon monsieur, s'il vous plait...” gaf niets, ze waren „brigands”, werden uitgeplunderd, ontkleed tot op hun hemd — met de kling in den rug geduwd en, aan de wangen vastgehouden, naar beneden gebracht.

*) Deze plaat is nog bij een antiquaar in Woerden te zien.

Foto J. L. Jansen.

NEST EN EIEREN VAN DE GRASMUSCH.

Het eenvoudige verhaal vertelt nu, hoe hen de armen op den rug gebonden werden en de handen aan elkaar, zoodat zij allen (er waren nog eenige andere ongelukkigen bijgekomen) aan een touw gingen en bijna niet voort konden. Zoo moesten zij een anderhalf uur marcheeren, in een boerenhuis waar halt werd gehouden toezien hoe de Fransen alles uitplunderden, terwijl ze wat niet te gebruiken was verbrandden. De boerenvrouw was moedig en mild genoeg den armen gevangenen, die in een ellendigen toestand bij elkaar op den grond lagen, brood in den mond te stoppen en wat bier te laten drinken, terwijl alles in huis vernield werd. Zeker waren de soldaten te veel verdiept in de verdeeling van den buit, anders had de vrouw om haar moedige daad er wel het leven bij ingeschoten. Zij gingen weer verder en ondertusschen kwamen er al gesloten. Zij gingen weer en Pupillen, het uitschot van het Fransche leger, uit Woerden aan en marcheerden mede naar Utrecht.

Voor de poorten van Utrecht moesten zij twee uren in de koude wachten; men denke aan de dunne kleding en de ouderwetsche winters! Eigenaardig echter is dat de schrijver zich altijd beklagt over het „blootshoofds” gaan, alsof dit de grootste kwelling was. Zoo wordt ook telkens in zijn verhaal als een groote verlichting vermeld dat de gevangenen geschoren werden, iets waarvoor zij met evenveel vreugde geld uitgaven als voor eten en drinken, wanneer zij dit machting konden worden.

Nadat 's nachts in Utrecht onder de diepste stilte de naar buiten vluchtende gendarmes zich bij hen gevoegd hadden, toog deze steeds aangroeiende troep bandeloozen met de gevangenen naar Meerkkerk, van Meerkkerk naar Gorcum, van Gorcum naar Heusden, van Heusden naar Breda, om zoo eindelijk de tocht voor een tijd te eindigen in Antwerpen in het „Pistool” werden gestopt. In Breda was het aantal gevangenen aangegroeid door een transport boeren; met dezen werden zij later weer naar Mechelen gebracht. Van Mechelen ging het echter weder ventre à terre naar Antwerpen, want de kozakken maakten het de Fransen reeds onveilig, en van Antwerpen weder terug naar Mechelen, waarop een rustpunt volgde te Brussel. Van Brussel werden zij naar Halles gevoerd, van Halles naar Bergen, van Bergen naar Doornik; op Doornik volgde Rijsel, op Rijsel Arras.

Daar in Arras klonk de zegekreet: „Parijs is aan de geallieerden!” en alles wat gevangenen was, kwam vrij. Aan de stroomden opeens bij de duizend gevangenen los. Het moet verschrikkelijk geweest zijn de vreugde te zien op die uitgeleerde gezichten, die het lachen verleerd waren, die alleen grijnzen konden. Als krankzinnig van vreugde dansten de uitgemergelde wezens de straat op. De schrijver zegt plastisch: „er was een wolk van stank achter hen!” Wat hij zelf gezien en ondervonden heeft in de een-en-twintig gevangenis, waarin hij op dezen gedenkwaardigen tocht die bijna zes maanden duurde, geweest is, lijkt onbeschrijflijk te zijn, maar hij bewijst het tegendeel door alles zoo sober mogelijk (en om de waarheid gestand te doen moet ik zeggen op eenvoudige wijze) te vertellen. De sombere gevangenis die meestal onderaardsche gewelven waren, het ongedierte en de ziekten waarmede ze te kampen hadden, de bedreigingen, die zich bijna dagelijks herhaalden van dood geschoten te worden, de algeheele demoralisatie van den troep gevangenen zelf, waaronder zich natuurlijk ook vele onbeschaafden bevonden, het leven in de gevangenis, dat een soort republiek was, met een regeering, een president, straffen dikwijls wreede straffen; het soms roerende hulpbetoon van de bevolking die de gevangenen dikwijls met levensgevaar eten en kleren verschaften, dat alles is de stof voor een roman en men kan zich wel voorstellen hoe ook deze man als zooveel anderen bijna krankzinnig van vreugde was toen daar de weg naar huis, naar vrouw en kinderen die hem dood waanden, open lag! — Toch was die weg nog zoo gemakkelijk niet. Een hevige storm was losgebroken, die hem den tocht door een moeras bijna onmogelijk maakte, maar toch naderde hij al meer en meer zijn land. Het ging langs boerenhusteden die hem nachtkerij verleenden, bij het vuur van een groote bakkerij mocht hij zich warmen; eens overnachtte hij weer in een gevangenis, maar nu als vrij man.

In Breda kreeg hij van den commandant een soort logeertbiljet, want de terugkeerders zouden ingekwartierd worden bij de burgers en zoo dreef dit briefje den zwerver naar het huis van een rijke alleen wonende dame in de Lage Zwaluwe.

Stel u voor dit van netheid glimmende huis, met heldere ramen, blinkende kozijnen en breede voordeur. Lage overkijkgordijntjes, onberispelijk voor de ramen, en daarachter meer in het kamerdonker verzonken de gestalte van mevrouw, mevrouw met kurkentrekker-kurllen langs het fijne gezicht onder het mutsje uit, die angstig ziet naar dat iets dat op de stoep staat. . . . dien man, dien ze moet huisvesten, ze heeft het bericht al gekregen, dien man met een kapotte broek waar z'n knieën door heen steken, die een jas aan heeft die eigenlijk geen jas is, en waaronder

krantenpapier is dat zeker zijn bloote borst bedekt, en dan die wilde baard!

„Naatje, zoek maar wat anders voor 'm, dat kan niet, dat kan niet, hier in huis!”

Naatje heeft er ook niet veel zin in, maar gaat als een gehoorzaame gediensdige naar de deur, doet die op een kier open en ze spreekt den zwerver aldus toe: „D'r is hier geen plaats, hoor, probeer 't maar ergens anders!”

Maar de man met den baard, de man die zoo moe is en uitgehongerd en die zich, al ziet hij er als een schooier uit, toch voelt als de gegoede burger uit den Haag, die er zelf een net huis in de residentie op nahoudt, die man voelt het duiveltje van ironische plaagzucht ontwakken.

Het gaat dikwijls na het doorstaan van angstige oogenblikken. Zoodra een gevaar voorbij is gedreven, herademt men, pakt men 't leven aan en ziet duidelijker dan ooit opeens de vroolijke en belachwekkende dingen. Hij wou in dit mooie, nette huis, hij zou. . . . en hij wuifde met z'n briefje, en lachte eens en liet 't de angstige mevrouw voor 't raam zien, die snel achteruit week.

Maar Naatje was bij de pinken en stond voor hem op de stoep, de voordeur dicht. „Allons, man, ik zal wel wat anders met je gaan zoeken.”

De man grijnsde. „Dat zal zoo makkelijk niet gaan”, dacht hij, en het ging ook zoo gemakkelijk niet. Naatje en hij wandelden door 't stadje, gingen herberg in, herberg uit; nergens was plaats en bovendien als hij z'n briefje liet zien, was 't antwoord: „Dan kan je hier niet zijn, dáár hoor je!”

Zoo kwam Naatje, nijdig als 'n spin, weer met den „man” thuis. Er was niets aan te doen. Mevrouw die hem al van uit de achterkamer had zien aankomen, stond nu in den gang.

De man stapte schuchter achter Naatje aan naar binnen. Mevrouw's vinger wees op de mat. „Blijf daar staan man. . . . eh. . . . ik hoef toch niet bang te zijn voor. . . . eh. . . . ongedierte?”

„Geen eentje meer, mevrouw!” zei de man. „We hebben vol gezeten, maar sedert gisteren geen eentje meer!”

„Naatje, laat hij z'n schoenen uitdoen, en geef hem de muilen, je weet wel die boven staan!”

Naatje ging naar boven, mevrouw bleef talmen in de gang, je kon zoo'n man niet goed alleen laten, je kon nooit weten, en de man nam alles op — de deftige vestibule, met de deftige

Foto H. A. Kooij.

WOERDEN. HET VOORMALIG STADHUIS, THANS KANTONGERECHT.

Foto A. Sandijck. „BUITEN” IN EEN ACHTERBUURTJE VAN GOES.

oude klok, de gang met de gekleurde glazendeur aan het eind, waartegen mevrouw's stijve figuur in zwarte zij donker tegen aan stond.

Daar was Naatje met de sloffen. Zijn schoenen waren al uit, daar was maar een flinke trap voor noodig. Kousen had hij niet aan, zijn bloote voeten staken in een paar gele muilen, muilen van meneer zaliger.

„Kom nu maar binnen”, noodigde mevrouw. Vlak achter haar kwam Naatje met een rieten keukenstoel. Ze zette hem dicht bij de kachel, daar mocht hij zitten, en nu stond ze hem met de armen over elkaar geslagen aan te kijken en mevrouw keek ook — wat zouden ze nu doen? De man zag de kamer rond. Voor het eerst, voor het eerst weer in een huis, in een kamer waar alles was zooals 't hoorde — de stoelen langs den muur, schilderijen aan den wand, oud porcelein op het buffet, een kanarievogel die onrustig tripte in een glimmend kooitje, een werktafeltje met mevrouw's maaswerk....

Hij was flauw — honger en dorst en trek in een pijp had hij, dat laatste was eigenlijk nog het ergst van al; die pijp had hij bij zich. Een pijp en tabak, een rijkdom onderweg opgedaan bij een boer.... maar hier een pijp rooken in die netjes geboende kamer? Hij keek naar mevrouw en zij zeide: „Je hebt zeker wel honger, man?”

„Ja, mevrouw.”

„Dat kan ik denken. Naatje, krijg dan maar eens wat, je weet wel van gisteren....”

„Jawel!” zei Naatje.

„Nu komt er iets wat je zeker in lang niet gezien hebt en nu doe je je maar eens te goed.”

De man dacht dat ze nog zoo kwaad niet was als ze hem eerst had toegeschenen en hij wachtte op de dingen die komen zouden. In de stille kamer, waar mevrouw nu weer haar maaswerk had opgenomen en de kanarie zijn rust hervonden had en een wijsje tureluurde, droomde de man van, ja van wat al niet! Straks zou Naatje komen met een stuk rundvleesch en een warm kostje aardappelen en groenten door elkaar gestoofd.... het water kwam hem in den mond.... daar was ze. De deur piepte als bij Hildebrandts Evenveeltjeshistorie, en... ze had een blaadje in haar hand waarop een kop stond en een wit „kommetje”. Het dampte niet — dus niet warm. Ze zette het voor hem neer. Het zag wit — en hij proefde terwijl Naatje met de armen in de zij hem aangapte en mevrouw hem bespiedde. 't Was karnemelk, koud melk met wat stroop. In Gods naam dacht hij, beter iets dan niets — hij dronk het in twee teugen leeg en zette de kop neer, leeg.

„Nu?” vroeg mevrouw. „Dat smaakte?”

„Ja, mevrouw,” zei hij, „maar.... maar....”

„Maar?” vroeg mevrouw.

„Ik heb honger, mevrouw!”

„Wil je nog meer?.. ja, Naatje krijg dan maar het brood en....”

„Vleesch,” zei de man.

„Vleesch,” zei mevrouw, met een gezicht alsof ze dat wel wat veeleischend vond.

Er was een stilte toen Naatje weg was. De man had slaap ook, maar hij wou toch eerst eten en een pijp rooken, o als hij maar durfde!

Daar kwam Naatje weer met het lang verbeide. Het brood en het vleesch, koud kalfsvleesch. Ze gaf mevrouw een voorsnij-

mes en vork en een bord werd neergezet. Mevrouw rees op, begon eerst brood te snijden — twee dunne plakjes werden op het bord gelegd — besmeerd met boter, toen begon ze het vleesch te snijden, dun, heel dun, zoo dun als men zalm snijdt.

De man keek toe, hij verzwoeg het voedsel met zijn oogen en toen het voor hem stond was het „hap” naar binnen. Mevrouw wilde weer gaan zitten, toen zag ze dat de sneedjes al op waren.

„Wil je nog wat?”

„Heel graag mevrouw.”

Weer begon mevrouw brood te snijden, een dun plakje, beboterde het, sneed toen weer vleesch zoo dun mogelijk.

De man begon onrustig op z'n stoel te schuiven.

„Snij 't maar wat dikker, mevrouw.”

„Heb je zoo'n honger?”

„Ja, ja mevrouw.”

Er lag weer een plakje op zijn bord, en mevrouw had het mes nog niet neergelegd, of het brood was al naar binnen.

„Maar”, begon mevrouw, „heb je zoo'n honger!”

„Dat ziet u, mevrouw. Mag ik als 't u blijft een pijp opsteken?”

Mevrouw stemde er in toe — dat rooken zou zijn eetlust misschien wat doen bedaren, anders, tabakslucht in haar kamer was ook niet alles! Maar morgen als hij weg was zouden ze schoonmaak houden! 't Is zonde, wat kan die man eten! Ze begon maar weer te snijden.

Zeker door den ersten trek aan zijn pijp wat aangemoedigd, zeide hij: „mevrouw, zou U het mij niet laten snijden?”

„Jou laten snijden?”

„Och mevrouw, u snijdt zoo dun!”

„Heb je dan zoo'n honger!”

„Ja, ja mevrouw”. Het ironische duiveltje fluisterde hem in dat ze een klein beetje zuinig en een beetje pietluttig was en hij kreeg er plezier in hier te dampen, hier te eten tot hij niet meer kon.

„Daar”, zei mevrouw, „snij ze dan maar zoo dik als je wilt”.

De man bewees dat niet alleen koek van een ander zich er toe leent goed gesneden te kunnen worden! Daar zat hij met z'n pijp in den mond en hij sneed dikke boterhammen en dikke hompen vleesch, het was verschrikkelijk om aan te zien hoe dat mooie kalfsvleesch mishandeld werd, en 't ging naar binnen alsof 't niets was; de pijp werd dan zoolang op tafel gelegd.

Mevrouw keek verbaasd toe. Haar maaswerk was op den grond gevallen. De kanarie zweeg zelfs en keek toe op z'n stokje en Naatje kwam weer binnen en keek ook toe.

De man zei niets, hij at en rookte en lachte in zich zelf en vroeg eindelijk met mannenmoed „een potje bier”.

Naatje keek mevrouw aan en mevrouw Naatje....

„Maar man”, zei mevrouw, „je zult ziek worden!”

„Dat is niets, mevrouw, dat is voor mijn rekening”.

Mevrouw wenkte en Naatje ging hoofdschuddend heen.... maar het wonder kwam, ook bier kreeg hij en het ironisch duiveltje zette hem er toe aan, om alles op te eten, meer te eten dan hij eigenlijk wel kon, want de twee al meer verbaasden gezichten van mevrouw en Naatje amuseerden hem.

En toen hij gegeten had, vroeg hij verlof om te mogen gaan rusten, het was nog geen zeven uur in den avond, maar hij was moe. Daarop bracht Naatje hem drie trappen hoog, het eerwaardige huis door, dat hem hoe langer hoe statiger leek en hem scheen aan te zien even verbaasd als mevrouw en Naatje en de kanarie, en hem vroeg als zij: „heb je honger man? heb je zoo'n honger?”. Boven op den zolder stond 'n soort kribbe. Het late daglicht drong door de zoldervensters in bundels naar binnen. „Zou ik daarin passen?” dacht hij, en hij vroeg aan Naatje: „Is er geen bed voor me?”

„Niets anders dan dit”, bromde Naatje — kregelig dat die vieze kerel nog praatjes had. Ze zou zoo'n man op een bed laten slapen, nu nog mooier! Ze legde een strijkdeken op de krib en haalde wat oude zakken bij elkaar, dat waren de dekens en het hoofdkussen — en de man was zoo moe, en het duiveltje zweeg en hij dacht: „Morgen is de laatste dag, morgen ga ik naar huis!” dus hij verzoende zich met de krib in het mooie huis, gooide er zich op en sliep in als een roos.

Den volgende morgen vroeg riep Naatjes stem hem. „Man, man, je moet op marsch!” Opeens wist hij het weer, hij zou met vele andere ex-gevangenen met den boeier naar Rotterdam gaan.

Hij was gauw op, waschte zich een beetje in het water dat hij gekregen had, ging naar beneden, niet op de muilen maar op zijn kapotte schoenen. Daar kreeg hij in de keuken een kop koffie en een boterham. Mevrouw kwam beneden, weer in haar zwart zijdje. Hij bedankte haar, en hij bedankte Naatje en keek weers naar de statige klok die op hen neerzag als een wijze pater familias; toen werd de voordeur geopend en hij ging naar buiten. Mevrouw

en Naatje keken hem na door het raam van de voorkamer. Op den hoek van de straat hoorde hij dat de boeier eerst een uur later vertrok. Wat zou hij nu doen? Het duiveltje fluisterde hem in: „ga terug” en hij ging terug. Daar stonden mevrouw en Naatje nog voor het raam en hij maakte haar met gebaren duidelijk dat de boot nog niet vertrok en hij weer graag naar binnen wilde, maar zij beduiden hem, dat dit niet meer gebeurde. — Hij had zijn halven dag en heelen nacht gehad, nu kwam hij er niet meer in.... Zoo slenterde hij maar wat rond door het plaatsje en was hij na een uur eindelijk op de boot, die hem naar Rotterdam zou brengen, de eerste groote stad waar hij van zijn zuster kleeren zou krijgen en eindelijk weer getransformeerd zou worden in meneer die en die, den gegoeden burger van den Haag! en dan, dan na eenige uren zouden de torens van den Haag voor hem oprijzen, zou hij bij vrouw en kinderen wezen na vijf lange lijdensmaanden.

Het eenvoudige verhaalt zegt niets meer van de rijke dame in Lage-Zwaluwe, die dunne boterhammetjes sneed, maar iemand die romantisch is aangelegd, deed het verleidelijk aanbod mij een schema te geven voor een verdere afwikkeling der historie, waarin bijv. „de man” als eerwaardig ingezetene van den Haag, netjes gekleed, netjes geschoren, goed doorvoed, te midden van zijn huishoudelijke weelde, de dame in questie weer ontmoet en dan wel zoo, dat zij bijv. door een of ander ongeval toevlucht in zijn huis moet zoeken, door hem en zijn vrouw allervriendelijkst geholpen wordt, waarop de ontdekking volgt, dat deze heer des huizes „de man is, die in de krib met oude lappen sliep.”

Ik heb voor dat aanbod bedankt en laat den romantischen vriend zijn hersenschimmen. Het eenvoudig verhaal verhaalt niets meer, dan dat er van de acht-en-dertig der nationale garde, die uittrokken naar Woerden, slechts twaalf terug kwamen.

Woerden is zulk een stil plaatsje, zoo schijnbaar ingeslapen of ingedut, dat de stemmen der kinderen, die om twaalf uur uit school komen, opeens de straatjes met een klaterend geluid vullen en later, als zij er weer klompenklotsend in zijn opgeborgen, de galm van den omroeper met zijn gong en zijn neusstem de stomme stilzwijgendheid der stad doortrikt. Men zou niet zeggen, dat zich hier jaren geleden zulk een ontzettend drama heeft afgespeeld. Het „kasteel van Woerden”, dat toen beschoten werd en vlak bij de stad, eigenlijk in de stad staat, is nu het kledingmagazijn voor militairen. Alle charme is er af, omdat de voorkant gepleisterd is en er een wachthuisje voor is gezet in „Zwitserchen trant!” Het verliest zijn silhouet tegen de lucht omdat achter hem een pompeuse katholieke kerk haar torens en hooge muren opsteekt. De historische poorten rondom de stad zijn allen geslecht, een er van, „de Leidsche” is laatst nog als een droom herrezen op een historisch feest, maar dit namaaksel is ook al ter ziele. De oude huizen van Woerden zijn vervangen door leelijke karakterlooze nieuwe woningen die glimmen van braafheid, maar het oude stadhuis uit de zestiende eeuw is een juweeltje van architectuur waarop Woerden met recht trotsch mag zijn. Het werd in 1889 onder leiding van den Rijksbouwkundige J. v. Lokhorst gerestaureerd en zoo bewaard als een onzer mooiste monumenten, niet echter dan na een hevig dispuut tusschen den heer Victor de Stuers en den gemeenteraad van Woerden. Deze laatste toch wilde van geen restauratie weten en bouwde alle hoop op een geheel nieuw en in nieuwen stijl opgetrokken stadhuis, dat er dan ook later gekomen is. De heer De Stuers echter overwon; hij liet zich zelfs tijdens een raadsvergadering 's morgens vroeg in de kerk opsluiten, om plotseling op de zitting te verschijnen en zoo voor zijn geliefd plan te pleiten en het is hem gelukt, hem en den Architect P. J. H. Cuypers, het stadhuis van een wissen dood te redden. Nu wordt het gebouwt als kantongerecht. In April heeft zijn copie geprikt in het Hollandsche dorp op de Londensche Ideal-home tentoonstelling.

De Rijn die door het stadje gaat geeft honderden mooie schilderijtjes, door het smalle grachtje dat hij vormt, door de hooge trapbrugjes die boven het water staan, door de boerenwoninkjes, die zich verderop, dicht bij de pannembakkerijen in de rivier spiegelen, en als men buiten Woerden is, lijkt het stadje toch wel aardig met al dat water rondom — met de torens, die fijn oprijzen tegen de lucht, een stil klein stadje dat daar te droomen staat onder Hollandsch wijden hemel....

Het denkt nog wel eens aan oude tijden maar niet zooals vroeger, zooals een dertig, veertig jaar geleden, toen, zooals een oud Woerdenaar mij verzekerde, de menschen allen bij elkaar kwamen als de klokken luidden op den gedenkwaardigen dag op acht-en-twintig November. Nu maakt men er zich niet druk meer om, nu hebben de schoolkinderen hun ouders niet hooren vertellen van „de ramp” die ze zelf hadden bijgewoond, nu denken de menschen aan uitbreiding der stad, aan het aanleggen van parken op de oude wallen en aan allerlei nieuwigheden en verbeteringen voor de haven waarin de slanke scheepjes liggen te dutten in de zon of onder de grijze regenlucht.

En dat is maar goed ook, niet altijd kan aan de „affaire” zooals de Hoogedel gestrenge heeren het in hunne geschriften noemden, gedacht worden, maar toch herrijst zulk een beeld als de eeuw haar einde zachtjesaan nadert, die over een dergelijk tooneel is heengegaan, en het is wel eens goed als we snuffelen in oude kasten en in oude boeken en papieren en daaruit zien dat het de Hollanders uit de negentiende eeuw niet aan taaiheid ontbrak.

M. C. KOOIJ—V. ZEGGELEN.

DE GOUDEN LOOPKEVER.

Bewerkt naar het Fransch van J. H. FABRE.

I. DE VOEDING.

NU ik me nederzet om een artikel te schrijven over de zeden en gewoonten van dit dier, denk ik onwillekeurig aan de slachthuizen te Chicago, die afschuwelijke vleeschfabrieken, waar per jaar één miljoen tachtig duizend runderen en een nog grooter aantal varkens worden geslacht, die levend in een machine worden geworpen en er aan de andere zijde weer uitkomen in den vorm van vleeschblikjes, reuzel, worsten en rolhammen. Die herinnering komt bij me op, omdat de loopkever, gelijk we aanstonds zullen zien, zich als een even handig als vlug slager doet kennen.

In een ruime kooi met glazen wanden bewaar ik vijf en twintig gouden loopkevers. Op 't oogenblik liggen ze onbeweeglijk onder een plankje, dat ik te hunner beschutting er in heb aangebracht, met den buik in 't frissche zand en met den rug welbehaaglijk tegen het houten beschotje, waarop de zon verkwikkend schijnt. Het toeval wil, dat ik een schare processierupsen ontmoet, die uit den boom neergedaald, een gunstige plek zoeken, waar ze in den grond kunnen kruipen; voorspel tot het maken van de ondergrondse cocon. 1) Inderdaad een prachtige kudde voor het slachthuis mijner loopkevers.

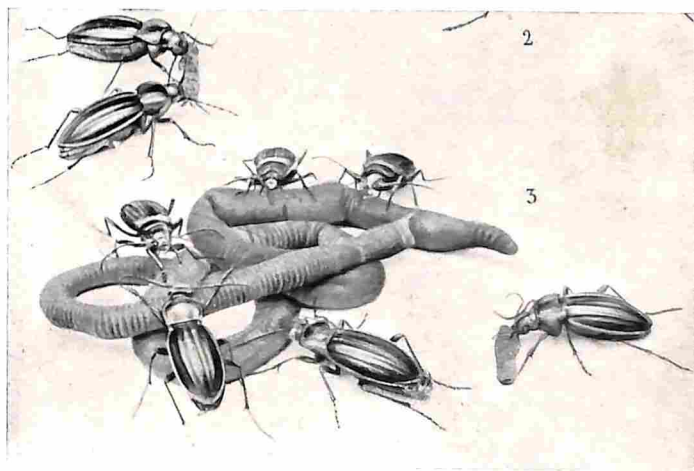
Ik vang die rupsen en breng ze in de kooi, waar de stoet, bestaande uit ongeveer honderd vijftig rupsen, na opnieuw opgesteld te zijn, in golvende beweging, langs het plankje, voortschrijdt gelijk de varkens te Chicago. Ik acht het juiste oogenblik gekomen; ik laat mijn roofdieren los, d.w.z. ik neem 't plankje weg.

Oogenblikkelijk ontwaken de slapers en bemerken de rijke buit, die voor hun oogen voorbij trekt. Eén snelt toe, door drie, vier anderen op den voet gevolgd, spoedig is het gansche gezelschap op de been, en de heele bende slachters werpt zich op de voorttrekkende kudde. Een onvergetelijk schouwspel zien we nu voor ons oog afspeelen. De gevreesde kaken verrichten hun luguber moordwerk, hier en ginder, aan 't hoofd, aan 't eind, in 't midden der processie, overal waar ze hun prooi maar vinden. De behaarde huidjes worden aan flarden gescheurd, het ingewand, door het voedsel der dennennaalden groen gekleurd, puilt naar buiten, de rupsen krimpen ineen van pijn en spartelen met 't achterlijf, klemmen zich met de pooten krampachtig vast, spuwen en bijten. De ongedeed geblevenen wenden wanhopige pogingen aan om in den grond te kruipen, maar tevergeefs. Nauwelijks zijn ze halverlijve in de aarde of de kever snelt toe, sleurt ze eruit en rijt ze den buik open.

Indien de slachting niet plaats had in een wereld, waar men geen geluid geeft, dan zouden we hier hetzelfde afgrijselijk gekerm der Chicagosche slachterijen hooren. Met het gehoor der verbeelding begiftigd, verneemt men echter de jammerkrenen der geslachte beesten wel. Dat gehoor meen ik te bezitten, en wroeging grijpt me aan, dat vreeselijke bloedbad te hebben uitgelokt.

Welnu, uit de hoop dooden en stervenden, sleurt en trekt een ieder een stuk, dat hij in eenzaamheid gaat verorberen. Hierop wordt nogmaals een stuk van 't geslachte beest afgerukt, zoolang er versche buit te halen is. In weinige minuten is er van de rupsen-processie niets dan een lillende massa overgebleven. De rupsen waren honderd-vijftig, de slagers vijf-en-twintig man sterk, hetgeen zes slachtoffers per hoofd maakt. Indien het insect tot in 't oneindige te slachten had, evenals de werklieden der vleeschfabrieken, en elke ploeg uit honderd man bestond, een zeer bescheiden getal, vergeleken bij dat der werklieden met 't rollen der hammen belast, dan zou 't aantal slachtoffers, per dag, zes-en-dertig duizend bedragen. Nimmer heeft een abat-toir te Chicago zoo'n hoog cijfer behaald!

De vlugheid, waarmee 't slachten in zijn werk gaat valt te meer in 't oog, als men de moeilijkheden nagaat, die aan den aanval verbonden zijn. De loopkever heeft geen wentelend rad te zijner beschikking, dat het varken bij zijn poot grijpt, het opheft en het bij 't mes van den slager brengt; hij heeft geen beweeglijken vloer die den kop van 't rund aan den verdoovenden slag van den hamer blootstelt: hij moet het beest te lijf gaan, het overmeesteren, zich wachten voor zijn venijnige haren en zijn kaken. 2).

DE GOUDEN LOOPKEVER.

Bovendien, zóó wordt het dier geslacht, of zóó wordt het gegeten! Welk bloedbad zou er aangericht worden, als het dier niet anders deed dan slachten!

Welke leering kunnen we uit de abattoirs van Chicago en uit de slachtingen, door den loopkever aangericht, trekken? De navolgende: De zedelijk hoogstaande mensch is in onze dagen een vrij groote zeldzaamheid. In 't omhulsel van den beschaafden mensch steekt bijna altijd de voorzaat, de onbeschaafde tijdgenoot van den hollenbeer. De ware menscheelikeid is er nog niet, slechts bij kleine beetjes breekt ze zich baan, gevormd door de lessen van 't geweten; met wanhopig-langzamen tred schrijdt zij voort op den weg, die naar 't volmaakte voert.

De afschaffing der slavernij, de ontwikkeling der vrouw, dat zijn reeds twee reuzenschreden op den weg van den zedelijken vooruitgang. Onze naneven zullen nog verder gaan.

Doch hoe hoog zal die stijging naar 't gewenschte ideaal gaan? Ik vrees niet zoo bijzonder hoog, want we zijn nu eenmaal behept met een ongeneeslijke kwaal, een soort van erfzonde, als men n.l. van zonde kan spreken, waar men een toestand bedoelt, die van ons willen geheel onafhankelijk is. Ik bedoel de zorg voor de maag, die onuitputtelijke bron van allerlei ellende.

Het ingewand beheerscht de wereld. Te midden onzer ernstigste zaken dringt zich de kwestie van spijs en drank gebiedend bij ons op. Zoo lang er nog magen zullen zijn — en daar zie ik vooreerst het eind nog niet van — zoo lang zal men iets moeten hebben om die te vullen en zoolang zal de machtige zich voeden met de ellende van den zwakke. Het leven is niets dan een afgrond, dien de dood slechts vermag te dempen. Vandaar die eindeloze slachterijen, waaraan de mensch, de loopkever en zooveel andere in zwelgen, vandaar dat onafgebroken bloedbad, dat van de aarde een slachthuis maakt, waarbij die van Chicago jammerlijk in 't niet zinken.

Maar de gasten aan 's levens disch zijn legio en de gerechten zijn niet in die mate voorhanden. De noodlijdende draagt den bezitter een naijverig oog toe, de uitgehongerde toont den verzadigde de tanden en zoo ontstaat de strijd, die over de bezitting zal hebben te beslissen. Dan brengt de mensch zijn legers in 't veld, die zijn oogst, zijn kelder en zijn schuur zullen moeten beschermen; dan breekt de oorlog uit. Zal men er 't eind van zien?

Helaas! Zoo lang er wolven op aarde zijn, zoo lang zal men herdershonden noodig hebben om de kudde te bewaken. —

De stroom mijner gedachten heeft me van mijn oorspronkelijk onderwerp doen afdwalen! Haasten we ons er op terug te komen.

Met welk doel heb ik den moord op die processie van rupsen uitgelokt, waarom heb ik die kudde, die zich levend ging begraven, met mijn slagers in aanraking gebracht? Was het om me te verlustigen in den aanblik van een verwoede moordpartij? Geenszins; ik heb altijd meegevoeld met 't lijden van een beest, en 't leven van een mindere is waard, dat men er eerbied voor hebbe. Ik mocht aan dit medelijden echter ditmaal niet toegeven, omdat ik moest voldoen aan de vaak wreede eischen van een wetenschappelijk onderzoek.

Ik had me ten doel gesteld, de zeden en gewoonten te bestudeeren van den gouden loopkever, dien kleinen veldwachter onzer tuinen, dien men daarom gemeenlijk tuinman noemt. In welk opzicht is die titel gerechtvaardigd? Wat verdelgt de loopkever? Van welk ongediertje zuivert hij onze bloemperken? Wanneer we ons zijn ontmoeting met de processie-rupsen herinneren, dan kunnen we heel wat verwachten. Laat ons in dien geest het onderzoek voortzetten.

In de laatste dagen van April ontmoet ik op mijn erf van tijd tot tijd meer of minder talrijke processies, die ik me haast te vangen en in de glazen kooi te brengen. Onmiddellijk neemt de slachting een aanvang. De rupsen worden verscheurd, nu eens door een, dan weer door meerdere kevers tegelijk. Binnen een kwartier is het moordwerk afgelopen. Van de gansche kudde blijven nog slechts eenige vormlooze massa's over, die her- en derwaarts worden gesleept om onder de veilige beschutting van het plankje opgegeten te worden.

Het schijnt, dat de rups met zijn venijnige haartjes, waaraan ik van vroegere onderzoekingen zulk een pijnlijke herinnering bewaar, een smakelijk gekruide schotel voor onze loopkevers is, want ze schijnen er dol op te zijn. In de cocons van dezen spinner echter is de gouden loopkever of zijn larve, voor zoover ik weet, nog nimmer doorgedrongen. Ik voed ook niet de minste hoop ze er ooit te zullen aantreffen, om de doodeenvoudige reden, dat die cocons niet dan in den winter bevolkt zijn en de carabus geen trek in eten vertoont, en verstijfd van koude zijn kwartieren onder den grond in dien tijd betrokken heeft. Maar als in April 3) opnieuw de rupsen-processies beginnen, met 't doel om een geschikte ingravingsplek op te sporen, en de loopkever het geluk heeft ze tegen te komen, geloof vrij, dat hij dan van de gunstige gelegenheid profiteert!

De ruigheid van 't wild schrikt hem niet af; de meest behaarde onzer rupsen, de beerrups nochtans, met zijn golvende manen, half zwart, half vosbruin gekleurd, schijnt den veelvraat ontzag in te boezemen. Ik zie haar in de kooi soms heele dagen lang in de buurt der slachters zwerven, zonder dat deze blijkbaar eenige notitie van haar nemen. Van tijd tot tijd echter blijft er wel eens een staan, draait om het behaarde dier rond, bekijkt het eens goed en tracht vervolgens door de harige vacht door te dringen.

Maar aanstonds door de ruige huidbedekking afgeschrikt, neemt hij de wijk zonder flink doorgebeten te hebben. En de rups ver-

volgt fier en ongedeerd met sierlijke golvingen haar weg. Kwelt echter de honger hem en vindt hij daarenboven nog den steun bij zijn collega's, dan gaat de bloedaard tot een ernstigen aanval over. Met hun viere draaien ze bedrijvig om de beerrups heen, die van voren en van achteren aangerand, ten slotte bezwijkt. Ze wordt gekorven en verslonden, als ware ze een rups zonder eenig middel van verweer.

Ik onthaal mijn gevangenen zoowel op naakte als op behaarde rupsen, al naar 't uitkomt; maar alle zonder onderscheid worden met groote dankbaarheid aanvaard, doch onder die voorwaarde, dat ze van middelmatige grootte zijn, in overeenstemming met die van den slachter. De kleine worden versmaad, omdat ze de moeite niet waard zijn; de groote zouden de krachten van den loopkever te boven gaan. De rupsen van den Wolfsmelk-Pijlstaart en van den Groeten Nachtpauwoog bijv. zouden hem zeker welkom zijn, maar bij den eersten knauw slingert de aangevallene door een plotseligen ruk van haar machtig achterlijf den aanvaller een eind ver weg. Na den aanval nog eenige malen met hetzelfde resultaat herhaald te hebben, ziet 't insect uit onmacht, maar zeer tegen zijn zin van verdere pogingen af. De prooi is hem te machtig. Ik heb veertien dagen lang die twee forsche rupsen in tegenwoordigheid van mijn roofkevers gelaten, zonder dat hun eenig leed is geschied. De krachtige bewegingen van het achterlijf boezemden de wreede kaken 't noodige respect in.

Dat de gouden loopkever elke rups van bescheiden afmetingen vernietigt, mag hem als een deugd aangerekend worden: 't is alleen jammer, dat 't beest niet klimmen kan, dat hij alleen jaagt op den beganen grond en niet in 't loover der boomen. Nooit heb ik hem zelfs op 't laagste struikje zien zitten, nimmer hem in gevangenschap eenige aandacht zien schenken aan 't lekkerste hapje, dat zich op eenige hoogte van den grond op een struikje thijm had gehecht. Dit is inderdaad te betreuen. Als 't insect een tochtje boven de aarde zou kunnen maken, dan zou een ploeg van een stuk of drie, vier de kool heel gauw van haar ongedierte, de rups van het koolwitje, gezuiverd hebben.

Eveneens valt het te bejammeren, dat we van hem in den strijd tegen de huisjesslak, die andere plaag onzer tuinen, niet veel hulp hebben. Hij bemoeit zich uitsluitend met verminkten, met half gekneusden, met die, welke gedeeltelijk van haar schelp beroofd zijn, en dat alleen, omdat het schuim van 't weekdier hem mishaaft. Gelukkig dat al zijn confraters dien afkeer niet deelen. De ruwe Procrustus, een groote carabus, geheel in 't zwart gekleed en forscher dan onze loopkever, valt de slak moedig aan, ledigt 't huisje geheel, ondanks de geweldige vochtscheiding.

't Is jammer, dat de Procrustus zoo zelden in onze tuinen wordt aangetroffen. Wat zouden we in hem een machtigen bondgenoot vinden!

G. H. PRINSEN GEERLIGS.

1) Meestal worden de cocons in hetzelfde nest gemaakt, waarin de rupsen in den regel overdag verblijf houden. Ze trekken er des avonds en 's nachts op uit om te eten en vormen dan de bekende processies, die echter ook wel eens overdag worden aangetroffen. Soms worden de cocons even onder den grond gevonden. S. L.

2) De processierupsen zijn bezet met gedoornde haren, die op de menschelijke huid een hevig irriterende uitwerking hebben. De kevers zijn echter door hun stevig chitinepantser behoorlijk beschermd; ze zouden er alleen last van kunnen ondervinden, als de venijnige haren in hun mond en slokdarm terecht zouden komen, vandaar wellicht, dat F. ze in dit verband vermeldt. De kaken der rupsen had hij echter, als voor de loopkevers geheel onschadelijke wapenen, gerust buiten beschouwing kunnen laten. S. L.

3) Bij ons iets later: Mei en Juni. S. L.
Naschrift: De gouden loopkever komt ook in ons land vrij veelvuldig voor, hij is een der vrienden van den landman.

Foto Mathieu Pieters.

DE BOOM MET DEN PAUW, AAN DEN OUDEN SCHEVENING-SCHEN WEG BIJ ZORGVLIET.

Een zonderlinge speling der natuur, deze in den vorm van een vogel gevormde tak.